

KROPOTKINE

anarşizm

620
7

1948
X
X
X

PROTKINE - ANARŞİZM

88

18

KROPOTKINE

ANARŞİZM

"ANARŞİZM,,in önderlerinden olan ünlü Sovyet yazarı Prince Peter Alexandrovich Kropotkin'in bu eseri "ANARŞİZM,,i tam anlamıyla göstermektedir.

"ANARŞİZM,,in felsefesi ve ölküsünü anlatan bu kitap yazarın 6 Mart 1896 da Paris Tivoli-Vauxhall'de verdiği konferansın tamamı olup dilimize aynen çevrilmiştir.

4. Lira

KOC University Library

3 1093 6189679 5

Vedat Burcuoğlu

BAĐIŐIDIR

anarşizm

HABORA KİTABEVİ yayınlarının onsekizincisi olan
«ANARŞİZM» 1967 yılında **BAŞARAN Matbaasında** dizilip
ACAR Basımevinde basılmıştır.

kropotkine

KOC University Library

3 1093 6189679 5

anarşizm

çeviri : n. sel

KAPAK DÜZENİ : NACİ DÜNDAR

HX
833
.K7620
1367

PRİNCE PETER ALEXANDROVICH KROPOTKİN

(1842 — 1920)

Kropotkin 1842 yılında Moskova'da doğdu. Çok eski ve soylu bir ailenin çocuğudur. Onaltı yaşına gelinceye kadar evde çeşitli alman, ingiliz, italyan dadılar tarafından yetiştirildi. Bu yolla da bütün bu dilleri ana dili gibi öğrendi. Ayrıca çok aydın ve bilgili bir kadın olan annesi dolayısıyla de daha çok küçük yaşlardayken okumayla bilime karşı içinde bir istek uyandı.

Kropotkin onaltı yaşına basınca bütün soylu çocuklarının gittikleri Petersburg'taki Corp des Pages adlı askerî okula verildi. Bu okulda soyluların çocukları bir yandan askerlik öğrenirken öte yandan da sarayla ilgili hizmetlere hazırlanıyorlardı.

1862 yılına kadar bu okulda okuyan Kropotkin, bu süre içinde en çok Fransız Devrimi ve Fransız Ansiklopedistleriyle ilgilendi.

Bu sırada Rusya'da engin bir özgürlük ve devrimcilik akımı başlamıştı. Kropotkin de, bütün rus aydın gençliği gibi, bu akıma kapılanlar arasındaydı. Bu yüzden Kropotkin askerî okuldan sonra Petersburg Üniversitesi'ne giremedi. Devrimci düşünceleri yüzünden engel oldular buna. Kendisini (o yıllarda yeni alınmış olan Amur'a, Sibirya'ya gönderdiler. Orda komutanın yaveri oldu. Sonradan Transbaykal ve Sibirya Genel Valisi'nin yaverliğine atandı. Bu görevi sırasında Kropotkin bütün Sibirya'yı coğrafî bakımdan inceledi. 1867'de Petersburg'a dönüşünde hem üniversiteye girdi hem de Rus Coğrafya Derneği'nin sekreteri oldu. 1872'de yayınladığı Asya'nın yeni haritası, o yıllara kadar bilinen Asya'nın oluşumu konusundaki düşüncelerin yanlışlığını ortaya çıkardı.

Kropotkin bir yandan bilimsel çalışmalarını sürdürürken öte yandan da devrimci kurum ve derneklerle ilgilieniyordu. Tutuklanmak üzereyken kaçtı. İsviçre'ye gitti. Enternasyonal'e katıldı. Enternasyonal'de uzun süre kalamadı. Anarşizm'i seçerek Rusya'ya döndü ve gizli gizli Nihilizm'i yaymaya koyuldu. Bu yüzden tutuklandı. 1876'da hapisaneden kaçtı, önce İngiltere'ye, sonra da Paris'e gitti. 1878'de İsviçre'ye yerleşti. Burada «Le Revolté» adlı bir gazete çıkarmaya başladı 1881 yılında Çar Alexandr'ın öldürülmesiyle ilgili görülerek İs-

viçre'den sınır dışı edildi. Savoia'ya sığındı. Burada da Fransız hükümetince 1884'de tutuklandı. Suçu Komün zamanında Fransız komünistleriyle birlikte çalışmış ol- maktı. Beş yıl hapse mahkûm oldu. 1886 yılında Fransız Millet Meclisinde, kimi araya girmeler sonucunda alınan bir kararla serbest bırakıldı. Londra'ya gitti. 1917 Rus Devrimi'ne kadar İngiltere'de kaldı. Burada kaldığı süre içinde çeşitli bilimsel dergilerde makaleler yazdı. Özellikle de Büyük İngiliz Ansiklopedisi'nde çeşitli bilimsel so- runlar üstüne uzun incelemeler yayınladı.

Uzun süren yaşamını sürgünlerde ve yoksunluklar içinde geçiren Kropotkin, yurda döndükten sonra da rahat edemedi. Moskova'da kalamadı. 1918'de Moskova' dan 16 kilometre uzakta bulunan Dimitrif kasabasına yerleşti. Ölüm yılı olan 1920'ye kadar da ordan bir yere ayrılmadı.

11

12

13

14

15

ANARŞİZM

Felsefesi - Ülküsü

A N A R Ş İ Z M (*)

Felsefesi - Ülküsü

Konferansıma konu olarak, Anarşi'nin felsefesiyle ülküsünü seçmeye karar vermeden önce çokça tereddüt ettim. Çünkü Anarşi'nin geleceğe dair bir yığın boş hayallerden, uygarlığı yıkmağa yönelmiş bilinçsiz bir saldırı eğiliminden ibaret olduğuna inananlar hâlâ çoğunluktadır.

Düşüncelerimizi kaplıyan bu kuruntu ve sanıları köfünden silip süpürmek için böyle küçük bir konuşmanın yeterli olması güçtür. Daha iki üç yıl önce, büyük Paris basını bile Anarşinin biricik felsefesinin yıkmak, tek delilinin de zor kullanmak ve şiddet olduğunu savunuyordu.

(*) Kropotkin'in 6 Mart 1896'da Paris Tivoli-Vauxhall'de verdiği konferans...

Bununla birlikte, son zamanlarda anarşistlerin çokça sözü edildiğinden, ne kadar az olursa olsun, halkın bir kısmı, sonunda öğretimizi okuyup tartışmaya başladı. Giderek kimi de okuduklarını düşünüp yargıladılar. Bu da bir kazançtı hiç olmazsa. Bu noktaya gitmek öğretinin özü adına kazanılmış bir zaferdir. Artık anarşistin de bir ülküsü olduğunu anlayıp kolayca kabul edenler var. Giderek bu ülkünün çok güzel olduğu, yalnız bir tek kusurunun bulunduğu, o da baştanbaşa seçkin kişilerden meydana gelmiyen bir toplum için çokça güzel olduğu söylendi.

Ancak eleştirmenler, anarşistlik adına ortada uzak bir geleceğe ait bir takım solgun kuruntulardan, sanılardan başka bir şey olmadığını söylerlerken benim anarşi felsefesinden, ülküsünden söz açmaya kalkmam atılganlık sayılmaz mı?

Daha sosyalistliğin bir felsefesi olabileceği kabul edilmezken anarşi hakkında böyle bir iddiaya girişmek acaba doğru mudur, bunun yeri var mıdır? Buradaki incelememiz, bu soruların karşılığını ortaya koyacaktır.

İşin aslına girmeden önce kimi yalın örnekler almamız yerinde olur. Bu örneklerden toplumsal düşünceler çıkaracak değiliz. Ama kimi ilintiler de vardır, onları saptayıp doğrulamak için, insan topluluklarının henüz pek karışık ve karanlık olaylarında deliller aramak yerine, müspet bilimlerin kesinleşmiş gerçekleriyle konumuzu aydınlatmak kestirme bir yol olur.

Bu yüzden şu çok basit örneklerle yürüeyebiliriz. Müspet bilimlerin şimdiki durumunda dikkati en çok çeken nokta, bunların olayları kavrayıp açıklamak kollarında uğradıkları derin değişikliklerdir:

Bir zamanlar, insanlar, dünyayı evrenin merkezi sandı. Güneşi, ayı, gezegenleri, öteki yıldızları ona bağlı, onun çevresinde dönüyor sandı. Kendisinin kurulup oturduğu dünyayı, evrenin merkezi olarak kabul etmekte gururunu okşayıcı bir yan buldu. Dünya, evrenin merkezi, kendisi de bütün yaratıkların en olgunu, en şerefli idi. Güneş, ay, yıldızlar hep kendisi için yaratılmışlardı. Bütün bir dikkatle önemin, bütün bir aşkla sevginin kendi üzerine yöneldiğini, kendisini sarmış olduğunu varsayıyordu. Yaradılmış olan her şeyi yoktan var edilmiş sayar, bir yaratıcı kabul ederek o yaratıcıyı, geceli gündüzlü, kendilerinin tamamen anlamsız, boş, için hiçi davranışlarıyla uğraşır bulurdu. O yaratıcı onların en küçük işleriyle ilgilenir, bulutların üzerinde dolanır, gereğinde insanlar için güneşi durdururdu. Dağları, denizleri, ırmakları, şimşekleri, dalgaları yıldırımlarıyla yola getirirdi. Yüzlerce, binlerce yıl geçti. İnsanlığın bütün yaratıklar hakkındaki düşünceleri bu kadarla kaldı.

Ama nelerden sonra, yavaş yavaş, düşüncelerde bir dönüşüm başladı. Onaltıncı yüzyılda dünyanın, evrenin merkezi olması bir yana, güneş sistemi içinde bir parça, aynı sisteme bağlı öteki benzerlerinin yanında hemen hemen hepsinden küçük bir kürecik olduğu anlaşıldı. Ona oranla çok büyük bir âlem olan güneş de, uzayın sonsuzlukları içinde parlıyan, ya da ortaya çıktıkları andan bu yana ışınları inanılmaz bir hızla sınırsız uzayları aşarak daha dünyamıza ulaşmış olan sonsuz âlemlere oranla bir zerre, bir hiçtir. Bu anlayış, düşünceleri, inanışları köklerinden sarstı. Sonsuzluklar içinde kendisinin yitik, her türlü önemden uzak, değersiz, hiçbir hiçi bir nesne olduğunu gören insan küçüldü. İddialarının güçlülüğünü anladı. Eski övüngenlikten dönmek zorunda kaldı. Silkinip üstünden o iddalarını attı. Âlemlerin oluşumu hakkındaki düşünceleri etkileyen bu esaslı ve büyük dönüşüm, arkasından, toplumsal, dinî bütün inançları da içine alarak baştan başa yüzyılın felsefesini sürükledi. Doğalbilimler de, o tarihte bilim adına yakışan durumunu kazandı.

Bilimde daha derin, daha evrensel bir gelişme, bir devrim daha gereklidir. Bu devrim beklense de beklenmese de yola çıkmıştır. O beklendiği için gelmiyor, beklenmemesinin de üzerinde hiçbir etkisi yoktur, yoldadır, geliyor. Anarşizm işte bu evrimin birçok görüşlerinden yalnız biridir. Anarşi gelmek üzere olan büyük devrimin herhangi bir sayfası, bir yüzüdür.

Geçen yüzyılın sonlarında ya da bu yüzyılın başlarında çıkan herhangi bir astronomi kitabı okunsun. Hiçbirinde yeryüzünün evrenin merkezi olduğuna dair bir masal bulma olanağı yoktur. Tersine, hepsinde, güneşin, güçlü çekimiyle bağlı olduğumuz sistemi tek başına idare ettiği görülür. Güneş, gezegenlerinin dolaşımını bir de bütün sistemin uyumunu, hep böylece kendi üstün gücü ve ululığıyla, idare eder. Benzerimiz öteki gezegenler, güneşin çevresinde onun ayrılmaz birer parçasıdır, hepsi birden bir bütün, bir birlik halinde iken, zamanla bir çok etkiler altında, herbiri, sanki ayrı ayrı birer varlık gibisinden bir biçim almışlardır. Hareketlerdeki ölçülülükle uyum, yörüngeler arasında dahiyane bir biçimde saptanmış uzaklıklar, yüzeyleri süsleyen hayat ve bayındırlık eserleri, işte bütün bunlar, eski birliğin tek temsilcisi güneşten doğan bereketli gücün doğal sonuçlarıdır.

Herhangi bir karışıklık bu görkemli sistemi, geçici olarak bozup bunları yörüngelerinden sapmaya götüreceğ olursa, yine güneşle öteki güneşler bütün sistem içindeki ölçüyle düzeni hemen ayarlarlar. Giderek bu ayarlama o karışıklıkla birlikte aynı sürede oluşur. Daha doğrusu o karışıklık, karışıklık değil de asıl düzenin bir gerekliliği ve sanki onun bilgisiyle izni altında meydana gelen bir düzen tamamlanmasıdır. Kısacası, genel uyumluluk köklü bir süreklilik içindedir, bu da, başlangıçtan bugüne kadar hep böyledir.

Aslında bu noktada kalmak da saçma ve yanlış. Güneşin bu kayıtsız şartsız, tek başına egemenliği ülküsü de, geldiği gibi gitmeğe yargılıydı. Bilim, güneşin

de, bütün sistemiyle birlikte, süreklilikle sonsuzluğun içinde, sonsuz âlemlerin etkisi altında güçsüz olduğunu gösterir. Bu bir yana, gökbilimciler bütün dikkatlerini güneşe, büyük yıldızlara, gezegenlere adadıktan sonra şimdi de dönmüş bütün evreni, uzayları dolduran en küçük sonsuzları incelemeye başlamışlardır. Evet, yıldızlar, gezegenler arasındaki bütün uzaklıkları - düşünülmesi gerekli - her bir yönde uçucu parçacıklarla dolu olduğunu görüp, kendi kendilerine, başlı başlarına bu en küçük sonsuzların, birer hiç olarak görülen bu parçaların hep bir arada, bütünlükleri açısından salt güçlü bir varlık oldukları noktasına gelmişlerdir. Bunların arasında çeyrek yüzyıl önce İspanya'ya düşüp bütün ülkeyi titreten büyük kaya yığınları olduğu gibi, birkaç gram, santigram ve daha ufak, giderek daha da ufak ağırlıkta olanları da vardır. Bunların çevresinde de, bütün uzayı dolduran mikroskopik tozlardan meydana gelen sınırsız ve sayısız bir yığınak durup dinlenmeksizin yüzmekte, dönmektedir.

Gökbilimciler uzayın her yerinde, her zaman, her yana doğru baş döndürücü bir hızla koşan, birbirleriyle çarpışıp bu çarpışma sonucunda birleşen ya da daha çok parçalara ayrılan bu çoklukları sayıya gelmiyen parçadan soruyor.

Gökbilimciler bugün dünyanın, güneşin, bütün sistemin, bütün gezegenlerin, yıldızların, burcun nereden, nasıl geldiklerini, bugünkü biçimlerini nasıl aldıklarını, merkezlerinin, yasalarının, uyumluluklarının gizlerini bunlardan soruyor.

Yarın önümüzde bir perde daha yırtılarak genel çekimin de, sıralamayla düzenden uzak ve birbirlerinden bağıntısız görünen bu parçacıkların olagan ve düşünül-

len bütün yönleredeki hareketlerinin toplamından ibaret olduğu ortaya çıkacaktır. Böylece, merkezlik, güçlerin kaynağı önceleri yerdeydi. Onu oradan kaldırıp güneşe verdik, yarın da herkesçe her yerde olduğu anlaşılacak ve hiçbir yerde gösterilemeyecek!

Gökbilimcilerle birlikte bakacak olursak sistemlerin, burçların en küçük sonsuzlardan doğduklarını görürüz. Bu sistemleri yönettiği sanılan güçler, bu en küçük sonsuzların sürekli hareket ve çarpışmaları sonucundan başka bir şey olmasa gerektir. Yıldızlar arasındaki uyum, bir uygunluktan, birbirine katılan, birbiriyle denkleşen bütün bu sayılmaz hareketlerin toplamından ibarettir.

Bu türlü bir düşünüşle bütün evrenin görünümü değişiyor. Dünyanın beş bin, eli bin, yüz bin yıl önce yoktan var edilmesi fikri, dünyanın herhangi bir tarihten bu yana bir uyum içinde yönetilişi varsayımı, bu başlangıçsız süreklilikle sonsuzluk ve genel ölçülülük gerçekleri karşısında yerini kaybediyor. Ortada herbiri kesintisiz çeşitli hareketlere bağlı sonsuz zerreciklerin birbiriyle denkleşmesi durumundan başka bir şey kalmıyor.

Acaba bu büyük devrime uğrayan yalnız gökbilimi midir? Doğal bilimlerden tutunuz da, insanlar arasındaki ilişkilerle ilgili olanlarına kadar, felsefesinde bu devrin değişimi geçirmemiş hiçbir bilim yoktur.

Bugün fizikten ısı, mıknatıs, elektrik kalkıyor. Bugün, fizikçi ısıtılan ya da elektriklelenen bir cisimden söz ederken cansız bir kütle üzerine bilinmeyen bir gücün katıldığı düşüncesinden ne kadar uzaktır. Bugün o, aynı cisimde ve onun çevresinde bütün yönlere yönelmiş titreyen, yürüyen, koşan, canlı; sonsuz küçük parçacıklar

görüyor... Bunların titriyerek, çarpışarak gösterdikleri canlılık sonucunda bir saniyedeki dalgalarının karşılıklarına, sayılarına, boylarına göre ısı, ışık, mıknaş, elektrik olarak ortaya çıktıklarını ayırdediyor.

Canlılardan söz eden bilimlerden tür ve türün başkalaşimleri kavramı siliniyor, onların yerine birey kavramını geçiyor. Bitkilerde, hayvanlarda birey, bireyin hayatı, bireyin çevreye uyumu inceleniyor. Bireyde, kuraklığın, rutubetin, sıcaklığın, soğukluğun, besin bolluğunun ya da eksikliğinin derecesine ayrıca bireyin dış çevrenin etkilerine az ya da çok dirençli bulunmasına göre türler doğuyor. Doğabilimcinin gözünde türlerin değişmeleri artık her bireyde ayrı ayrı meydana gelen bütün değişimlerin toplamı demek oluyor. Bireylerin herbiri içinde buldukları çevrenin sınırsız etkileriyle etkileniyor sonra da herbiri kendi durumuna göre o çevreye etki ediyor işte bu şartlar içinde bireyler ne olursa tür de o oluyor.

Bir fizyolog bir bitkinin, bir hayvanın hayatından söz açarken onda tek ve bölümsüz bir kişilikten çok bir yığın ayrı ayrı milyonlarca bireylerden meydana gelmiş bir dünya görüyor. O bireylerin herbirinde sindirim, sinir ve öteki organları bulunduğunu, hepsinin birbirine çok sıkı bir biçimde bağlı, birinin neşesinden hepsi sevinçli, öbürünün kederinden hepsi rahatsız olmak şartıyla, bir birlik meydana getirdiklerini ayırdediyor. Böylelerine tam bir uygunluk, içtenlik ve doğruluk gösteren bu bağıntıların varlığıyla birlikte gene de herbirinin organı, bağımsız olarak kendi hayatını yaşıyor.

Organlar incelenince bunların herbiriyle bölümlerinin her parçasının bağımsız hücrelerden meydana geldikleri görülüyor. Bu hücreler hayatlarına kasteden ya da zarar verebilecek olan herhangi bir durum karşısın-

da hemen el ele veriyorlar, ortak düşmanı birlikte karşıyor, birbirlerinin yardımına koşarak, hep birlikte çalışıyor, hep birlikte savaşıyorlar.

Sözün kısası her birey başlı başına bir dünyadır. Bu dünyada fizyolog, kanın, dokuların, sinir sistemlerinin hücrelerini, bunların yönetimlerindeki bağımsızlığı gün gibi görür.

Bir varlığın herhangi bir noktasına zarar verecek bir mikrobun girmesiyle sayıları milyarları bulan gözle görülmeyecek denli küçük hayvancıklar, arkadaşını, dolayısıyla da hepsini, o arada da kendini korumak için hasta noktaya, saldırgan mikrop üzerine en modern ordulardan daha sağlam bir düzen, pek daha büyük bir atılganlık, çok daha sağlam bir hesapla en inatçı fedaileri imrendirecek bir hızla yürüyüşe başlar. Bu coşkunluğu elle tutar gibi yoklamak, seyretmek bugün kolay bir iş durumuna gelmiştir. Giderek her mikroskopik hücrede, yönetimleri kendi ellerinde olan bir elemanlar (öğeler) dünyası ile karşılaşılır. Bu elemanların (öğelerin) her biri kendi başına bir hayat yaşar, rahatını arar, kolayını arar. Sağlığını, hayatını korur. Benzerlerinden bir bölüğü ile anlaşır ortaklık kurarak elde etmeye çalışır istediklerini. Kısacası her birey, çeşitli elemanlardan (öğelerden) meydana gelen bir âlem, her organ hücrelerden meydana gelmiş bir başka âlem, her hücre de en küçük sonsuzlardan oluşan gene ayrı bir âlem durumundadır. Bu çetin âlemler içinde bütünüdür dirliğiyle gönenci, organlaşmış olan maddenin en ufak mikroskopik parçalarından herbirinin içinde buldukları dirlikle gönencin toplamına eşittir.

Bu görüş ve anlayışın sonucunda hayat felsefesinin kendisinde de büyük bir devrim ortaya çıkmak üzere-dir.

Fakat devrimlerin en büyüğü ruhsal alanda ortaya çıkmıştır. Çok yakın zamanlara kadar ruhbilim, insana, tam, bölünmez, tek bir vücut göziyle bakıyordu. Dinsel geleneklere bağlanarak insanları, iyi kötü, akıllı, akılsız, bencil özgecil v.b. olarak sınıflandırıyor. Onsekizinci yüzyılın maddecileri giderek tek ve bölünmez bir varlık görüyordu. Bugün böyle bir şey söyleyen bir ruhbilimci için ne denir?

Bugünün ruhbilimcisi insanda, birbirinden ayrı, herbirinin yönetimleri kendi ellerinde, birbirlerine eşit, bağımsız çalışan, denk, durmamacasına da birbirlerini denkleştiren birçok yetiler görüyor. Artık onun gözünde-
nemenen insan, bütün bu çeşitli yetilerin, beyin hücrelerinin, sinir merkezleriyle bütün eğilimlerinin her an değişen bir toplamından başka bir şey değildir. Bu yetiler, birbirine sıkı sıkıya bağlı olduklarından, herbiri kendilerinden başkalarını ayrı ayrı etkilediği gibi, yine herbiri etkilediklerinin ayrı ayrı etkisi altında kalır. Herbirinin kendilerine özgü bir hayatları vardır. Merkezî hiçbir organa, güce -ruha- bağlılıkları yoktur.

Hiç ayrıntıya girmeden doğal bilimlerin hepsinin can evlerinden devrimler geçirdikleri görülür. Acaba bir zamanlar kimi ayrıntılar savsaklanırdı da şimdi incelemeler bunlara kadar geliştiriliyor, görüş ayrılıkları da bundan mı ileri geliyor? Hayır! Ortada yeni olgular yoktur. Değişen, yenileşen olayları ele alış ve anlayış açısıdır, evrim buradadır. Bunu bir kaç sözle açıklamak gerekseydi, şöyle denebilirdi, bilimler eskiden büyük sonuçları, büyük toplamları, matematiksel bir deyimle tümünden gelim yoluyla incelerdi. Bugün en küçük sonsuzlar, o toplamları bütünliyen parçalar inceleniyor. Bugün bu parçaların içten olarak, birleşik olmaları kadar bağımsızlıklarına, bireyliklerine de inanmış bulunuyoruz. Doğada bulduğumuz uyuma gelince, gerçekte bu, olayların yerleşikliğinin, yinelenişinin yaptığı işten başka bir şey değildir.

Uzmanlar bunu şimdi, tarihin bütün devirlerinden daha büyük bir açıklıkla görmekte-dirler. Fakat bugünkü görüşte asıl farklı olan nokta, bu uyumun artık bilinçli bir iradece önceden düzenlenmiş, belirli bir plâna göre yürütülen kuralların sonucu olarak açıklanmamasıdır. Önceleri göksel yargı, tanrısal yasalar denilen tansık türünden oluşların, şaşırtıcı uyumların, şimdi basit olaylar arasında, özlerinde bulunduğu halde, bizce çok sonraları ayırdedilebilen ölçme, ağırlık ya da sayımla ilintili bir orantı sorunu olduğunun anlaşılmasıdır.

Doğanın her kuralı, nedenselliğin koşullanmış yarıdışıyle bir uyuşma gösterir. Bu demek filân olay şu durumlar içinde ortaya çıkıyorsa, sonuçta yüzdeyüz fa-

lan olay meydana gelir. Olayın dışında yasa yoktur. Her olayı kendinden önce gelen olay yönetir, yasa değil!.. Doğada uyum deyip de olgunluğu karşısında şaşırduğumuz oluşumda, önceden bilinçli bir yolla düzenlenmiş dâhice hiçbir şey yoktur. O öncesiz ve sonsuz hareketlerin, çarpışmaların o andaki son şeklinden ibarettir.

Şu olay yüzyıllarca sürecektir, çünkü onun gösterdiği uyumlulukla ölçülülüğün ortaya çıkışına kadar yüzyılların emeklerinin bir araya toplanması gerekmiştir. Bu olay, ancak göz açıp kapayıncaya kadar kısa bir zaman sürecektir, çünkü yine onun ölçülülüğü böyle bölünmez bir anın sonucudur... Güneş sistemimizin gezegenleri birbirlerine çarpıp parçalanmıyorsa, bu durum da, yüzyıllardan beri böyle sürüp gidiyorsa, bunun nedeni, şimdiki dengenin milyonlarca gücün toplamı olarak, milyonlarca yüzyılda ortaya çıkmış bir denge olmasından ileri gelmesidir. Eğer yeryüzü yanardağların sarsıntılarıyla büsbütün yıkılıp gitmiyorsa, bunun nedeni, dünyanın zerre zerre birleşerek şimdiki durumunu alabilmesi için, binlerce yüzyıl süren çalışmalar yapmış olmasıdır. Şimşek bir saniye bile sürmez, çünkü o, dengenin, yine denge gereği olarak, birdenbire çok kısa bir an için kesilmesinden ve güçlerin aynı anda, çabucak yenden dağılıp dengelenmesi sonucunda meydana gelir.

Bu yüzden güçler arasındaki geçici uyumlaşmaya, dengeye uyum diyoruz. Bu denge bir tek biçimde sürebiliyor: Durmamacasına değişiklik geçirmek, her saniye birbirine karşıt ve değişken birçok etkilerin sonucunu kendinde toplamış olmakla... Bu güçlerden herhangi birinin etkisi, herhangi bir zaman için ortadan kaldırılabilsen, uyum diye bir şey kalmaz. Her güç etkisini gösterecek yavaş yavaş da kendi varlığını ortaya çıkaracaktır. Başka güçlerin kaçınılmaz saldırısıyla bu gücün et-

kisini göstermesine engel olunabilse, bu o gücün büsbütün ortadan kalkması değil, yalnızca denge biçiminin değişmesi demektir. Bir gücün etkisini göstermekten sözde alıkonması, onun, o alıkoyan güçten kendi değerince hesaplanarak hesaba geçirilmesini gerektirir. Demek o yine etkisini göstermiştir. Bu alıkonmak durumu da eninde sonunda, eski dengenin yerine, kırılmış olan eski uyumun yerine yeni bir uyumluluğun yerleşmesine koşup gidilmiş olması demektir. Söz gelişi bir yanardağın püskürme durumu gibidir bu, toprağın derinliklerinin bir köşesinde, zincire vurulmuş bir tutuklu durumunda olan birtakım güçlerin - o zincirlerden kimi halkaların çürümesi, hapis hane duvarlarından birinin göçürmesi üzerine - kurtulup buhar, duman, ateş, erimiş taş bir de madenler biçiminde ortaya atılmalıdır. Gazlar, lâvlar, küller kusarak, çevresindeki daha öncenin taş kesilmiş lâvlarını parçalıyarak, gevşekliği oranında, yıkıp yıkmaya gaziyle dumanıyla havalara fırlattığı taşlar, topraklarla boğmaya başlar. Devrimler de tıpkı böyledir!

Aynı durumu insanları konu edinen bilimlerde de görürüz :

Sözgeleşî tarih bir zamanlar hükümdarlarla ilgili mäsallarla dolardı. Çünkü onlar kutsal şeylerdendi! Çünkü onlar tanrısal haklara dayanarak atarlar, tutarlar, asarlar, keserlerdi... Bu akılsızlar her iyi, yüksek ve güzel olan şeyin kendi eserleri olduğuna inanırlar, çevrelerini de buna inandırmaya çalışırlardı... Çoğunlukla kendilerini çevreliyen dalkavuklar, günün adamları onlardan daha önce davranarak bütün o iyi, yüksek ve güzel şeyleri onların yaptığını söylerler, o da buna inanır herkesi de bunun böyle olduğuna inandırmak kuruntusu içinde tedbirlere baş vururdu... Şimdi gerçek tarih bu türlü utanmazlıklardan sıyrıldı. Artık tarih hükümdarı değil, özellikle halkları inceler. Şimdi bireylerle, kişilerle ilgilenir. Artık tarihçinin bilmek istediği, bilmeğe, bildirmeye çalıştığı filân ulusu meydana getiren bireyler falan tarihte nasıl yaşıyordu? Neye inanıyordu? Yediği içtiği nelerdi? Ne giyiyor, nerede oturuyordu? Ülküsü neydi? Bu ülkeye doğru yürümek için elinde neler vardı? İşte eskiden önemsenmiyen küçük ve basit sanılan bu ve bunun gibi güçlerle tarihçi büyük olayları doğru olarak açıklıyabilecektir.

Gene böylece hukukçular da şu ya da bu yasa dergisini inceliyerek ezberlemenin hiçliğini anlamışlardır. Onların gözünde de birbirinin ardından gelen kurumların ne zaman, ne kadar zamanda, nasıl ortaya çıktıklarını bulmak gereği belirmiştir. Şimdi yüzyılların ötesinden kurumların ortaya çıkış biçimlerini, gelişme durumlarını adım adım araştırıyorlar. Yazılı yasalardan çok yerey-

sel davranışların gelenek ve göreneklerin içine girilmeğe çalışılıyor. Bilinmeyen insan topluluklarının yapı dehası, bu davranışlar ve ırklar içinde en açık anlatımını buluyor. Bu alandan da yepyeni bir dünya, yepyeni bir bilim çıkmak üzeredir. Bu şimdiye kadar öğrendiklerimizi altüst edecek aydınlıklarla dolup taşan bir dünya olacak. Doğal bilimler, doğal olayları nasıl incelemekte iseler bu bilim de tarihi öyle incelemek kararındadır.

Gene böylece Ekonomi de başlangıcında ulusların zenginliklerini incelerdi, giderek adına «Ulusların Zenginliği Bilimi» denirdi, oysaki bugün asıl konu bireylerin zenginliğidir. Bugün ekonominin en önemli uğraşı filân ulusun dış ticaretinin büyüklüğünü, küçüklüğünü incelemek değil de, daha çok köylünün kulübesinde, işçinin kuyusunda ekmeksiz kalmaması çarelerini düşündürmektedir. Bugün ekonomi kapıları çalar, saraylardan, köşklere, kulübelere, ocaklara kadar gider. Varlıkla da yoksula da sorar: «Gerekli ihtiyaçlarınız, zevk ve eğlenceniz ne dereceye kadar sağlanıyor?»

Aldığı karşılık olumsuzdur. İnsanların en azından onda dokuzu her türlü yoksunluklar içindedir. O zaman düşünür: «Kamunun ihtiyaçlarını az bir çalışmayla ortadan kaldırmak için çareleri nedir? Bir toplum kendini meydana getiren bireylere en büyük mutluluğu nasıl sağlayabilir?» İşte ekonominin ağırlık noktası şimdi buraya yöneldi. Uzun zamanlar azınlığı meydana getiren zenginlerin çıkarına göre yorumlanan olayları yazıp saptamakla yetindi. Şimdi durumu tıpkı bir fizyologun durumuna benzemekte, bilim dünyasında yeni bir görüş doğmaktadır. Aynı zamanda insan topluluğu da şimdiye kadar olduğundan büsbütün başka bir biçimde ele alınıp incelenmeye başlamıştır.

Anarşizm adı altında toplumların hem geçmişteki hem şimdiki yaşayışları hakkında yeni bir yorum doğuyor, bu yorum geleceğe değgin yepyeni düşünceler ortaya atıyor. Tıpkı doğal bilimlerin izlediği yolu andırıyor. Yepyeni, bambaşka bir yol... Öyle ki, Anarşi yeni felsefenin tümleyicisi durumundadır. Bu yüzden de anarşist çağın en büyük düşünürleriyle, en büyük şairleriyle pek çok noktalarda anlaşmış durumdadır.

Yargı ve güç organında kalmak için çıkarlarının itmesiyle anlaşarak birleşmiş bulunan bir azınlıkla bunlara âlet olan, kendilerini satan bilim adamlarının kafalarına sokmaya çalıştıkları yanlış düşüncelere kapılan, boş yargılara boğulan halk, haklarını savundukları oranda, başka nitelikte bir toplum düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Bu toplumda azınlıktaki çıkarıcıların yeri yoktur. Bu toplum, bütün geçmiş kuşakların çalışmaları sonucunda meydana gelip birikmiş olan toplumsal sermayeden yararlanarak bunu -ayrıcılıksız kamunun yararına - yararlanabilmeleri olanağını açarak gerekli dağılımını sağlayacaktır. Geniş göğsünde sonsuz istidatlar, yetenekler, bireysel güçler taşıyacak, her ne olursa olsun hiç bir bireyi dışarda bırakmayacaktır. Zekânın yükselmesini, çalışmanın genelleşmesini sağlayacak biçimde yarışmayı yönetecek, bütün üyelerinin eşit hakları olduğumu bilerek işleten ile işliyen, uyruk ile kendisine uyruk olunan, efendi ile köle ayrılığı ortadan kalkacak, bollukla gönül açıklığının egemen olduğu bir dünya içinde uyumlu bir yaşama kurulacak, kutsal amaçlar uğrunda üyelerini -kamuyu temsil ettiği söylenen herhangi bir kuruma tutsak ederek değil - kamu arasında dai-

ma değerliliğe, şerefli bir yükseklığe yönelmiş bir durumda herkesi özgür bir kalkınmaya, özgür girişime, özgün uygulamaya, özgür ortaklığa çağırarak, bireyliğin en büyük bir olgunlukta yayılmasını arıyacak. Bunu özgürlükçü bir toplumun bütün dönemleri için olagan her biçim ve derecesiyle kaynaştıracaktır.

Bu kaynaşma her an değişkendir, süreklilikle kalım öğelerini kendi içinde taşır, herhangi bir anda kamunun bir çok tutkularını en iyi karşılayacak biçimlere girer. Sözü kısası bu toplum daha öncesinden kurumsallık kazanmış, kurullarla belirlenmiş biçimlerden kaçır, bu toplum, uyumluluğu, bir çok güçlerle erkler arasındaki sürekli değişimle denkleşmede arar. Bu güçlerle erklerden her biri, kendilerine özgü serüveni izlerler. Yükselişe doğru giderken kendilerine uygun güçleri de harekete getirebilirler.

Toplumun bu yolla, bu ülkü ile alış verışı elbette yeni değildir. Tam tersine halk kurumları tarihini incelediğinizde klânda, komünde, kasabada, zenaat birliklerinde giderek tarihin orta devreleri başlangıcında halkın ruhunda toplumu bu yolda düzenleme eğilimi görülür. Bu eğilim daima azınlıktan meydana gelen zorbalara ezilmek istenmiştir. Halk hareketlerinin hepsinde bu eğilimin damgası görülür. Halkın dinsel davranışlarında bile bu eğilim gizlidir. Yazık ki, geçen yüzyılın sonlarına kadar bu ülkü daima dinsel bir örtü ile örtülü kalarak toplumsal olayların gözlemlerine dayanan bir anlayış olmaktan ötcye gidememiştir.

Bugün her bireyin ancak kendi iradesiyle yönetilmesinin bir ülkü olmasını aynı zamanda ekonomik, siyasal, ahlâksal yönler de sağlamlaştırıyor. Bu iradenin herkesin etkilendiği toplumsal etkilerin toplamı olduğu kabul ediliyor. Bu durum aslında bir gereksinmenin karşılığıdır. Topluma bugünkü kuşakların derin, toplumsal yaradılışlarınca zorla kabul ettirilen komünizmin zorunluluklarına dayanır.

Ekonomik tutsaklık dünyayı ezerken özgürlükten söz etmek kadar, özgürlük var demek kadar saçma bir sözün olamayacağı bugün artık anlaşmıştır.

«Özgürlükten dem vurma, yoksulluk, tutsaklıktır! artık boş bir formün değildir.» Bu söz büyük işçi kütelerinin kafalarına girmiş, devrin bütün edebiyatına konu olmuş, onca evrensel, onca büyümlü bir etki ile yayılmış ki, ancak başkalarının yoksullukları yoluyla zenginliğe kavuşmuş bulunan sınıfları da ardından sürükleyerek bu sınıflar sömürmenin hak olduğunu savunma güçlerini büsbütün yitirmişlerdir.

Toplumsal sermayeyi şimdiki uzmanlık durumundaki yerine sokabilme biçimi artık sürdürülme olanağını yitirmiştir. Eski ve yeni dünyada milyonlarca sosyalistin birleştikleri noktalardan biri de budur. Özellikle kapitalistlerin kendileri de bunu böyle duyuyor, bastıkları yerin sallandığını anlıyor, bu konuyu da artık eski ateşlilikleriyle savunamıyorlar. Şimdi bütün savunmaların özeti, iç yüzü şuna gelip dayanıyor: «Siz daha iyi bir şey bulmadınız!» Mülkiyetin şimdiki biçimlerinin uğursuz sonuçlarını yadsıyor, mülkiyet hakkı diye bir hak olduğunu ispatlamaya yavaşmaktan kaçıyorlar. Hak adını verdikleri bu adaletsizliği, hak adı altında hâlâ kullanarak uyguluyorlar. Ama bunu bir temele dayandırmak çabası artık yoktur.

Bu anlaşılmaktadır.

Bir örnek olarak Paris şehrini ele alalım. Bu şehri bunca yüzyıllar doğurmuştur, o bütün bir ulusun dehasının armağandır, kuruluşuna hiç olmazsa sırasıyla yir-

mi, otuz kuşağın emeği geçmiştir. Şimdi bu şehri her gün bir parça daha güzel, biraz daha içten yapan, biraz daha süsleyen, onu insan zekâsının baş eserleriyle her gün daha büyük bir hazineye çeviren, onu fikir ve sanat eserlerinin en güzel bir merkezi yapmaya çalışan, onun uğrunda ömründen her gün bir yaprak daha feda etmekte olan bir Parisliye şu güzel caddeleri süsleyen saraylarla konakların bugün onların sahiplik belgelerini taşıyanların haklı ve meşru malları olduğunu nasıl savunup tanımlıyabilirsin. Hem de o saraylara o yüksek değeri Parisin bütün halkı hep birden veriyor. Eğer Parisliler olmasaydı onlar bir yokluk, bir hiç olacaktı. Giderek bugün de ona bu değeri katan yine bütün Paristir, Parisliler olmadan o yine bir hiçtir. O sarayların, konakların tapularını ellerinde bulunduranların özel malı olması varsayımı, insanlığın eğiticisi geçinenlerin tekerlemeleleriyle yasa koyucu geçinenlerin hokkabazlıkları yoluyla bir süre daha yürüeyebilir. Büyük, görkemli işçi kütleleri bunu daha akıllarına bile getirmiyebilirler...

Şu köşkü çevreleyen geniş toprakların filân soylu(!)nun haklı ve meşru malı olduğu köylüye nasıl kabul ettirilebilir. O köşkü çevreleyen on fersah (1) içindeki her tutam toprağın acı serüvenini kendisi en yakından bilmektedir. Kaldı ki bu toprakların falan soylu(!)nun bahçesinin tamamlayıcısı olarak kalmasında, çevresindeki köylü bunu ekip biçmeğe hazır, karnını doyurabilmek için de buna gereksiniyorken, halk için en küçük bir yararın varlığı nasıl tanımlanabilir.

En sonunda filân fabrika ya da maden ocağı işçilerine bu fabrika ya da ocağın bugün sahibi olarak kabul edilenlerin gerçek sahiplikleri Panamada, Süveyşte:

(1) Dört saatlik ya da 12.000 adımlık yol...

birçok şimendöferlerin kilometre teminatı işlerinde yapılan rezaletleri, falan işin tekelinin filâna verilmesi konusunda çevrilen dolapları, daha başka kepazelikleri, doruğuna çıkan dümencilikleri ve de ticarî, malî, endüstriyel büyük kapitallerin ancak bu yolla doğduğunu pek yakından görmüş olanlara nasıl anlatılabilir. Gerçekte halk economicilerin safsatalarına hiç bir zaman tam anlamıyla inanmamıştır. Bu safsatalar ancak işleticilerin haklarını sağlamlaştırmak için bulunmuş, desteklenip sürdürülmüştür.

Yoksulluklar içinde ezilmiş, varlıklı sınıflar içinde hiçbir dayanak noktası bulamamış olan köylüyle işçi sonunda sabırlarını tüketerek rüşvetçiliği görmekten kurtulmak isteyince gözlerini kapamaktan başka yol bulamamış, görmemek, görmemiş olmakla kendisini avutmuş, en sonunda, kendisinin de yaşamakta olduğunu tanıtmak için başlarını kaldırdıklarında buna da ayaklanma, devrim anlamı verilerek kalkan başları ezilip parçalanmak üzere saldırlara uğramıştır. Şehirlerin zenginliği ile gözleri kamaşan işçi, bir gün gelip te, mutlu azınlığın elinde bulunan kapitallerin kamuya yar olacağını, kamunun yararına verileceğini düşünmüşse, sürüp giden ve artan yoklukların verdiği uyanıklık ile, o düşünüşün bir düş olduğunu, bu tatlı hâyali bile kendisine çok görüldüklerini çabucak anlamakta gecikmemiştir.

Zamanımızın daha dokunaklı başka bir yanı da vardır, o da gün geçtikçe büsbütün sağlamlaşmakta olan özel mülkiyet yoludur. Yaşamaya, üretime dayanak olan her şeyin - toprağın, konutun, besinin, çalışmaya yarayabilecek araç ve avandaneliklerin - bir kere şunun bunun eline geçmiş olması sonucunda bunların onlara sahip çıkarak halkı rahat yaşamaktan alıkoyması, erbabi cinde huzur ve refah sağlayacak işlerin elde edilmesine

engel olunmasıdır. Oysaki işçiler, belli belirsiz de olsa bugünkü endüstriyel gücün her bireye geniş bir refah verme yeteneğinde olduğunu sezmekte, ayrıca zamanında kapitalistlerle hükümetin de kamu için bu huzur ve refahın kazanılmasını her yönde nasıl engellediğini ayırdetmektedir. Gerçekte hükümetle kapitalist elini nereye atarsa orada adamları ya da kendileri için bir tekeli, bir yararlanma kaynağı ortaya çıktığını bunların da sorunları, plânları, programları halka dert olmaktan ibaretmişcesine sonuçlar doğurduklarını görüyorlar. Ayrıca bunların yeteneksizlikleri, tutkuları, elleri işe yatkın olmayan adamlarını kayırmak huylarının sonucu olarak, maddî varlığın genişletilerek elde edilmesi için, gereğinden çok üretim şöyle dursun, gereği kadar da üretim yapılmadığını hep biliyorlar.

Fabrikalarla maden ocaklarının, şimendiferlerle kanalların bir avuç insanın ellerinde olduğunu biliyor. Halkı maddî zenginliklerden yararlandırmak için gereğinden çok üretim yapılmak şöyle dursun, doğa böyle bir bolluk gösterdiği yıllarda bile fiatları düşürmemek uğruna fazlası yakılıyor ya da denize atılıyor. Yeteri kadar üretim yapılamıyor, yapılmasına olanak da bırakılmıyor. Çünkü o zaman bu bir denge olur, rekabetler kalkar, fiat ayrımları dolapları işlemez olur, vurgunculuğa yer kalmaz... Köylü, yoksunluklarının yeğlinliği karşısında çevresine bakıp: «Ah şuraları ekebilseydim...» Ya da bunu da göze alamıyarak: «Ah şuralar bir ekilseydi...» diyor. Ekmeğini bir bardak pekmeze batırıp yiyebilirse bunu en büyük tanrı vergisi sayıyor.

Maden işçisi haftada üç gün işsiz kalarak ortalıkta sallanıyor, işi gücü boy göstermek oluyor. Oysaki bu aylak günlerde ne kadar fazla ton kömür çıkarabileceğini düşünerek buna yoksul yuvalarının ne büyük bir

gereksinme duyduklarını hesaplıyor. Çalıştığı fabrika işlemediği için sokaklar iş arıyan işçi, tıpkı kendisi gibi duvarcılarının da uyusuk, işsiz olduklarını görüyor... Şa-nı dünyanın dört bir yanını tutmuş olan Parisin nüfusunun en azından beşte birinin sağlığı bozucu, zararlı, izbe, rutubetli yerlerde yatıp kalktığını biliyor. Bir yandan ayakkabıcıların işsizlikten dert yandıklarını duyuyor, öbür yandan da ayakkabısızların alaylar meydana getirdiğini biliyor. Ve daha bunun gibi...

Gerçi kimi iktisatçılar üretimde fazlalık konusunda kitap yazıp sanayi buhranlarını bu yolla açıklıyorlarsa da, bunlardan, söz gelişi en büyük tarım ve sanayi ülkesi olan Fransada Fransızların ihtiyacından fazla olarak meydana getirilmiş tek bir madde gösterilmesi istense güç bir durumda kalacakları su götürmez. Buğday mı? Hayır! Zaman zaman çıkan gürültüler bunun tam tersini tanımlar. Şarap mı? Hayır! Köylü içecek pek az şarap buluyor, şehirlilerse hiyleli, katışık şarap içmek zorunda kalıyor.

İnşaat mı? Hayır! Henüz milyonlarca insan iki kapa-sı olan mağaramsı yerlere sığınıp yatıyor. Giderek kitap bile yeterli değildir. Öyle köyler var ki, bir kitap orada lüks eşya olarak saklanıyor. Evet bütün ülkelerde gereğinden fazla olan bir şey, yalnız bir şey var : Ulusun hazinesine balta olanlar! Oysaki bunlar da bir ürün, bunlar da bir eşya. Ne gariptir, ekonomi kitapları bu kutsal eşyalardan söz etmez. Bunlarda da, tıpkı öteki eşyalarda olduğu gibi, en çok veren kazanır. Bunların hepsine alçakça rezaletlere kapı açmak için girişilir. Hırs, zevk ve şehvetlerini doyurmak için... Altından tepeler kurup bunların üstünde kendilerine sözüm ona doğal bir yükseklik sağlamak için girişilir.

Bu durumda ekonomi kitaplarında, ekonomi dergilerinde üretim fazlalığı denilen şey nedir? Bu bir yandan kapitalistlerin, öte yandan kapitalistlere bağlı olan hükümetlerin körükörüne zorla yoksullaştırdıkları halkın, işçilerin hesabına alınması yeteneğinin üstünde olan malların birikip yığılmasıdır. Üretimde fazlalık denilen şey işte, kapitalistliğin bu bozgununun belirtisidir, bu durumun uğursuzluğunu belirleyici niteliğidir. Proudhon'un dediği gibi çalışan sınıf bunları satın alarak beslemek zorunda olduklarını besliyemiyor. Bütün bunları ortaya çıkaran işçi, bu yüzden aldığı gündelikle o fazla çıkardığı eşyanın kendisine yarıyacak bir bölümünü alamıyor. Nedeni? Nedeni omuzları üzerindeki havadan kazanç sağlıyanlar alayının bitmez tükenmez kargınmış tutkularıdır. Şimdiki ekonominin özü, en ince noktası, çalışanların kendi yarattıkları huzur ve refahtan yararlanamamalarına karşılık, onun emekleriyle haksız bir yolla geçinen yabancılar sürüsünün birbiri ardından sıralanmasıdır.

Bu yöntemde, bir ülke endüstri alanında ne kadar ilerlemiş olursa bu dertlerin sayısı o kadar artar. Aslında endüstri halka gerekenleri sağlamak amacıyla eksik olan şeyleri çıkarmaya doğru değil, herhangi bir zamanda belirli bir kaç kişiye en büyük yararlar sağlayacak yönlere doğru yürümüş, yürümektedir de. Bu yolda bir birey için sağlanan bolluk öbürlerine ister istemez yoksulluk getirmiştir. Yöntemi bu olan ekonomiye göre, ne olursa olsun, çoğunluk, sıkıntılar, zorluklar, yoksunluklar içinde kalmalıdır. Bir çok eller üretebilecekleri şeyin yalnız bir kısmı için satılınsınlar, kafalarını, gövdelelerini vermek zorunda kalsınlar diye. Bu böyle olmasa kapital özel ellerde nasıl birikirdi?

Şimdiki ekonomi yönteminin şu ayırdedici niteliği yöntemin özünü meydana getirir. Çünkü bu niteliklere yaklaşmadan o yöntemin ortaya çıkması ve kalıcılığı olanaksızdır. Çünkü çalışma gücünü bağlayıp buyruğu altına almak elinde olduğundan mal daha aşağıya satılmaz. Yalnız örnekte olduğu gibi işçi aylak kalmamış ve açlık korkusu altında altında bulunmamış olsun. İşte bu nitelikleri yöntemi yargılamamızı sağlıyor.

Teknik alanda geri kalan ülkelere endüstri konusunda yol göstericilik hemen hemen yalnızca İngiltereyle Fransanın tekelinde olduğu, bunlar da, uzak yakın bütün komşularına işlenmiş yünü, pamuğu, ipliği, demiri, makineleri, bunların yanısıra da yığın yığın süs eşyasını satarak alıcılarının zararına zenginleştikleri sürece, endüstri kaynağı olan bu ülkelerin işçisi de yarattıkları ganimetlerden bir gün gelip de kendilerinin de pay alacaklarını düşüneyebilirlerdi... Ama durumlar değişiyor, değişti de. Otuz kırk yıl önce geri sayılan uluslar, bugün birer büyük pamuk üreticisi, yün, ipek üreticisi oldular. Makinelerini yaptılar. Giderek endüstrinin kimi kollarında önderlerinden daha ileri gittiler. Uzak yerlerin ticaret pazarlarında da onlarla yarışmaya girdiler. İş bu kadarla da kalmıyarak özellikle o önderlerin kendi topraklarına gelerek Fransada Fransızlara, İngilterede İngilizlere meydan okumaya başladılar. Başta Almanya olmak üzere İsviçre, İtalya, Amerika, Çin, Japonya en sonunda da Rusya endüstri ülkelerine dönüştü, dönüştüyor da. Meksika, Hindistan, Sırbistan bile bu yürüyüşe katıldı. İşin içine bir de Çin girip dünya pazarına o da üretici olarak çıkınca sıklık ve uzama dolayısıyla endüstri buhranları birtakım endüstri kollarında süregen bir duruma girdi. Nitekim doğuda ve Amerikada çıkış yerleri,

pazarlar elde edilmesi yüzünden karışıklık ve kavga gelenek durumunu aldı.

Yirmi beş yıldan beri, bütün Avrupa devletlerinin tepesinde, savaş karabasanı olanca gücüyle kendini gösteriyor. Bu savaş hâlâ patlıyamıyorsa nedeni kapitalistlerce devletin daha çok borca sokulmaları gerektiğindedir. Bankerler savaş tufanının kopmasını hesaplarına uygun gördükleri gün, taraf taraf insan sürüleri, taraf taraf insan sürülerinin üzerine yürütülecek, yeryüzü daha çok ta Avrupanın kendisi - bir ölümler mahşeri halini alacaktır.

Sonsuz insan sürüleri, sonsuz insan sürüleri üstüne atılacak, birbirinin üstüne yerden, havadan, denizden, denizin altından ateş, demir, çelik, taş, zehir yağdıracaklar... Çünkü kapitalistler bunu böyle istemiş olacak. Çünkü kişisel, sonra da sınıfsal çıkarlar sözüm ona uygarlık gereği bulunacak. İşlerin düzelmesi, yükselmesi, artması için bu gerekli görülmüş olacak. Şimdiki ekonomik yöntemde, belli ki herşey bir zincir gibidir, her şey birbirine bağlı ve kenetlenmiş bir durumdadır. Bu yön işin yapay olan yönüdür. Bir de eşyanın doğal özelliği, görünmez ama bitimsiz olan sağduyu vardır - bu ulusların, kamunun niteliğidir - bu da, şimdiki endüstriyel ve ticarî yöntemi ister istemez, belirli bir biçimde bilerek, bilmeyerek değiştirmeye çalışmaktadır. Buna karşı gelmenin olanağı yoktur. Zaman bırakır, ama boşlamaz denecek güç budur, bu yüzden bu düşünüş ve yokolma bir zaman sorunundan başka bir şey değildir. Düzme olan, doğal olmıyan, doğanın yasalarına uymıyan her şey, değişecektir! Bu bir zaman sorundur, öyle ki artık yüzyıllarla değil, yıllarla ölçülmelidir. Doğa'nın dile-

ği yerine gelecektir. Tenbeller, güçsüzler, sorumsuzlar, doğa dışı hüküm süren hiç kimse tarihi yapamaz, onlar ancak tarihin işlemi altındadırlar. Olayların gerçek, sürekli gidişine, tarihe etki edemezler, tarihten etkilenirler... Buna aykırı durumlar saylıksız, geçici, insanlığın yoluna girmiş gidişine karşı birer hıçtır...

İşte bu yüzden bütün uygar uluslarda güçlü azınlıklar ortaya çıkıyor, bunlar, kendilerinden önce birtakım kuşakların çalışmaları sonucunda birikmiş olan bütün zenginliklerin kamuya aktarılmasını bağıra bağıra istiyorlar. Sonunda engellenmesi olanaksız bu sesin bu çağırının kendini duyuracağı saat geliyor... Fransız, İngiliz, Alman, İtalyan hükûmet örgütlerinin bu hareketin can düşmanı oldukları kuşkusuzdur. Giderek bunların vakit kazanmak, düşünceleri boğmak yol göstericileri ayırmak, düşürmek için halkları her an birbirleri üzerine yürütmeleri çok olagandır. Bununla birlikte sözgeşi Fransada bir komün devrimi, toplumsal bir devrim başladığı gün, Fransanın, gerek Almanyada gerekse İtalya'yla İngilterede halk yönünden en derin bir ilgiyle karşılaşacağı kuşkusuzdur. Böyle bir devrimin sanılarla unulanın dışında her yerden önce hiç beklenmiyen Almanyada başlaması umulabilir. Toplumsal devrim bayrağını ilk önce orası açarsa bu hareketin Almanyada, hele atılgan, gözüpek devrimcilere candan bağlı, plütok-rasi'den, azametinden nefret eden Ren bölgesinde en büyük yardımı göreceği su götürmez.

Devrimi geciktiren türlü nedenler vardır. Bunda uluslararası ilişkilerin kesin olmayışının da bir etkisi olduğu kuşkusuzdur. Ama bence daha derin bir neden vardır, ona dikkati çekmek isterim: sosyalistlerin kendilerinin düşüncelerinde de değişiklikler meydana geldiğine dair belirtiler vardır bu daha yukarıda doğal bilimlerde gidişin yolunu andırır. Sosyalistlerin kurmak istedikleri toplumun biçimi konusunda bir kesinliğe varamamaları güçlerini az çok azaltmaktadır.

Başlangıçta, 1840'larda sosyalizm komünizm biçiminde başlamıştır. Bütün dünya ekonomisine uygulanmak istenen bir ve hiç bölünmez bir cumhuriyet, hükümette diktatörlük, jakobenlik, bunun bütün ekonomiyeye uygulanışı, O devrin ülküsü buydu işte. O zamanın dindar ya da özgür düşünceli sosyalisti herhangi güçlü bir hükümete boyun eğmeğe hazırды. Yeterki bu hükümet, ekonomik ilişkileri işçilerin, işliyenlerin, çalışanların, rahatı hak edenlerin yararına kursun!

Sonraları bu kuram derin bir değişikliğe uğradı, özellikle lâtin halklarıyla İngilterede büsbütün değişti. İşçi hükümet, din ile ilgili bir hükümetten gelebilecek komünizm kuruntusundan dahi tiksinti duyar olmuştur. Bu tiksinti Enternasyonale yeni bir görüş esinlendirmiş, komünizm yerine ortaya yeni bir öğreti çıkmıştır: Kolektivizm! Kolektivizmin ilk anlamı, iş, âlet ve araçlarına kamunun sahip olabilmesi, her topluluğun da kendi üyeleri için dilediği gibi toptan ya da bireysel olarak ücret yönetimini kabul etmesiydi, yiyecek içecek buna girmiyordu. Bu görüş de yavaş yavaş değişikliğe uğra-

dı. Komünizm'le ücretin bireysel dağılımı arasında bir anlamı oldu. Bugün kolektivist, üretime yarayan her şeyin kamunun malı olmasını, mülkiyet ortaklığını ister, ama her bireye birey olarak çalıştığı oranda, üretim için harcadığı saatlerin sayısı hesaba katılarak, bir bono, bir iş bonusu verilmesinden yanadır. Çalışmanın karşılığı alınacak olan bu bonoları kendinde bulunduran herhangi bir kimse, pazarda, çarşıda topluma ait mağazalara girince, aynı biçimde üretim saatleri hesaplanarak değerleri biçilmiş olan eşyadan dilediği kadarını yapım fiyatına alabilir.

Bu düşüncenin çözümlenmesinden özetle şu sonuçlar çıkar:

İş araçlarının sahipliğiyle eğitimde kısmen komünizm, ekme, konut, giyim konularında bireylerle topluluklar arasında yarışma.

Düşünsel ve endüstriyel eserlerde bireysellik.

Çocuklara, hastalara, yaşlılara toplumsal yardım. Faşka bir deyişle yaşama araçları için çekişerek acıma ve sevecenlik yoluyla yaşama yüklerini hafifletmek.

Bundan ne çıkardı? Önce yaralamak, yaraladıktan sonra iyi etmeğe kalkmak...

Bu düşünceler bugünün ürünü olmayıp ta Rober Owen'den bu yana ortalıktadır. Proudon 1848'de bunun ateşli bir taraftarıydı. Oysaki bu yöntem halkın düşüncesine, ruhuna pek uygun gelmemiştir. Halk bunun olaraksızlığına değilse de, sakıncaları olduğuna inanmıştır.

Herhangi bir iş için harcanan süre, yapılan işin toplumsal yararının ölçüsünü göstermez. Adam Smit'ten Marks'a kadar iş bakımından ele alınan üretimin niteliği üzerine oturtulmuş değer kuramları, değer konusunu çözememiştir. Değiş tokuş ile birlikte bir şeyin karşılığı çetin bir nicelik durumunu alıp gereksinmeleri karşıladığı ölçüye bağlı bulunuyor, bu karşılama önceleri kimi iktisatçıların sandıkları gibi, bireyin değil, topu birden bütün toplumun gereksinmelerine bağlı oluyor. Değer, toplumsal bir nesnedir. Değiş tokuş sonucu olarak iki yüz edinir: Bunlar zorlukla iyilik yüzleridir. Gerçek zorluk, gerekse iyilik yüzleri toplumsal bir anlamda ele alınır, bireysel olarak değil.

Öte yandan şimdiki ekonomi yönteminin kötülükleri incelenince, bu kötülüklerin aslının işçinin, çalışan kimselerin çalışma güçlerini satmak zorunda olmalarından bu zorunluğa da yükümlü bulunmalarından doğduğu apaçık ortadadır. Bu öyle bir gerçektir ki, bunu artık işçiler de bilmektedir. Çalışkan ya da çalışmağa yeteneği olan çalışabilir bir adam, beş gün arka arkaya boş kalacağını, ertesi günden bu yana da yiyeceği bulunmadığını görüyor. Güçlerini, bu demek şu kadar saatini, hayatının şu kadar bölümünü filâna vermedikçe -sözümüne güveneceği- hükümetin tedbirleri, yöntemleri, yasaları yüzünden hiçbir şey yapamıyacaktır. Bunların hepsi de ona karşıdır. Bunlar hani bir yandan da, zenci tutsaklığını da kaldırdım diye övünen yasalardır. Bu dar ve çıkmaz durum karşısında gidip o gücü, bu demek kendini, kendisine yine kendisinden ya da arkadaşından çalınmış olan emekten, doyamıyacak kadar, ya da ölmeyip ertesi gün, sonra daha ertesi, daha da ertesi gün bu durumda sürünerek çalışabilmesi için bir dilim verecek olana - satıp veriyor.

Bu alım satım gereği göreceği için kendisine sağlıklı olabileceği çıkarlardan vazgeçiyor, o çıkarların aslan payı, kendisini çalıştırana, onca güç, bu demek kaç gün çalışacaksa o kadar günlük hayatını satın alan efendisine ayrılacak, bunu biliyor, razıdır da buna. Bu razı oluş dolayısıyla giderek özgürlüğünden de geçiyor, üreteceği nesnenin yararı konusunda düşüncelerini söyleyebilme hakkı da elinden alınmıştır. Oysaki bu yalnızca o güne özgü bir durum değildir, ertesi gün de aynı durum yinelenecektir. Yasa bu, kuruluş budur, çünkü bunları yapan, kuran o efendilerin kendileridir. Bu yolla kapitalin birikimi, değer fazlasını yutmak özelliğinden değil de belki iş yapanların işleme güçlerini satmak zorunda bırakılmalarından ileri geliyor. İş yapanlar bu satış işleminde gücünün sağlıklıyağı nesneyi büsbütün elamiyacağını önceden biliyor, bundan emin, böyle olmakla birlikte yine de boyun eğiyor, bunun çıkarına ne kadar aykırı olduğunu görmekte birlikte gözlerini yumuyor, kendisini de, gücünü de, tutanın, alanın, göz göre göre, altına, aşağısına geçiriyor. Böyle bir alış veriş bu işte, isteğe bağlı olarak birini öbürünün ayaklarına atmak üzere düzenlenmiş. Bu bir istek midir, yoksa zalimce bir yazgı mıdır?

Kala kala bu yöntemi yıkmak için ona can evinden saldırmak, etkeni bırakarak etkileyeni yok etmek kalıyor. Sonuçlara değil, kapitalizme saldırıp solugunu kesmek, benliği, gücü, bilgiyi, emeği kiralamak yöntemini kökünden sökmek, silip süpürmek gerektir. İşçilerle köylü bunu belirsiz bir sezikle de olsa sezmiş bulunuyor. Nitekim büsbütün kapsıyamamakla birlikte «Toplumsal devrim, ürünlerin dağıtımıyla başlamazsa, herkese yaşamak için gerekli nesnelere, yiyeceğini, giyeceğini, ya-

tacağı yeri sağlamazsa bir şey yapılmış olmaz.» demek-
te bunu söylemeyenler de böyle düşünmektedir. Eldeki
güçlü üretim araçlarıyla bunun eksiksiz yapılabileceği-
ne inanılıyor. Çalıştıran ister devlet, ister birey olsun
ücret karşılığı kiralama kaldıkça iş yapanlar, sözüm ona
sınırlı bir süre için gücünü kuvvetini kiraladığı kimse-
nin tutsağıdır. Kafalarından gelip geçen binlerce düşün-
ce içinde, bu alım satım işleminde efendi yerine alıcı
olarak devletin geçip de halkın iş yetenek ve gücünü
cnun denetlemeye kalkması yolunun da halkın yararına
uygun düşmiyeceğini anlamaktadırlar.

Halk yargılarını soyut şeyler üzerine kurmuyor, so-
mut olarak düşünüyor. Bu yüzden soyut olan devlet,
halktan ayrı bir sınıf meydana getiren sürü sürü memur-
larıyla gözlerinin önüne geliyor. Bu memurlar kendi
fabrika, tezgâh arkadaşlarından olacak, güzel!... Ama er-
demlerinin derecesini düşünerek kafasını sallıyor. Evet
bugün arkadaşlarıdır. Bugün de iyidirler, ama yarın me-
mur olunca, memur olmak dünya yüzünde âmir olmak
sifatını saklıyan bir siper olmakla birlikte gittiğinden,
onların her birinin kendi başına birtakım dertler çıkar-
acağından ürküyor, çünkü isteği başına yeniden dert çı-
karmak değil, derdini başından atmaktır. Aradığı başı-
na herhangi bir türden, herhangi bir adda yeni dertler
sarmaksızın dertlerini atacak olan toplumsal bir örgüt-
tür. Bu yüzden halk belirli bir biçimde olmasa da, hiç
bir şekilde kolektivizmin ardında değildir, komünizmi
de - her türlü sınıf ayrımından, sınıf üstünlüğünden
uzak, büsbütün özgür bir komünizmi - istiyor, buna ulaş-
mak için destek olarak da anarşizme kayıyor.

İş bununla kalmıyor, yarım yüzyıl geriye bakalım,
sosyalizmin yeni bir gelişime doğru yürümeye zorunlu
olduğunu hemen ayırtetmemek olanaksız. Bu gelişim

gerçekleşmedikçe halkın düşüncelerindeki sallantılı durum sosyalist çabalarını ilerletmekten alıkoyacaktır. Bugün her sosyalist, olayların gidişi ve gerekirciliğiyle toplumsal devrimin ilk perdesi için maddî güvence vermek zorunda olduğunu anlayıp kabul etmiştir. Ama anlayış burada kalmamış bir adım daha ilerlemiştir. Bu güvencinin devletçe değil de devletin büsbütün dışında ve devletin hiç bir biçimde karışması olmadan elde edilmesi düşüncesi ortaya çıkmıştır.

Bir toplumda birikmiş, yığılmış duran zenginlikleri ele alarak her bireye günde dört, beş saat çalışması karşılığında rahat bir hayat sağlanabilmesi düşündürücü, halkça da hep birden istenen bir kanundur. Her birey, daha çocukluğundan bu yana, nereden, ne ile yoğrulduğunu, içinde barındığı evin nelerle, nasıl kurulduğunu, kitabın yapılış biçimini... v.b. öğrenip düşünse kafa işlerini de üretimin herhangi bir kolunda el işleriyle birleştirmeyi alışkanlık haline getirseydi toplum için ödevini yerine getirmek hiçten bir şey gibi kolaylaşır, bunun için de az çok yakın bir geleceğin üretim konusundaki kuşkularıyla bunca uğraşmaya yer kalmazdı.

Ne kadar insan gücünün harcanmakta olduğunu bir dakika için ciddi olarak düşünmek, gerçek anlamıyla kurulacak uygar bir toplumun her bireyi kapsıyan ne kadar az bir emekle bugün yanından bile geçilmeyen ne kadar çok büyük şeyler verebileceğini anlamak için yeter.

Yeter ki ekonomi denilen ve bugün övünçlüğü besleyen, papağanların ağzını süsleyen yapmacıklarla gerçeğe dönülerek özü olan insan gücünü korumak olanaksızdır. Örgütlenmiş bir komünist toplumunda kapi-

talın olgunlaşmasından kuşkulanamaz. Kuşkulanicacak nokta, bütün işlerinde devlet denetimine bağlı kireylerden toplanmış bir toplumun meydana gelmemesi konusıyla, kamunun refahı adına, Avrupa uluslarının son yüzyıl içinde onca fedakârlıklarla elde ettikleri az bir özgürlüğü de yitirmek gerekip gerekmediğidir.

Kimi sosyalistler özgürlüğümüzün bir bölümünden devletin kutsallığı önünde vazgeçmeksizin kamunun mutluluğunun sağlanamayacağı düşüncesindedir. Kimileri de, biz bunlara inananlardanız, toplumsal kalıtlarımızın birlikte üretilmesi yoluyla, kamunun mutluluğu amacına, tam tersine, ancak bireye ait bütün özgürlüklerimizin sağlanmasıyla kamu arasında özgür bir uyuşmaya tamamen ve yüzdeyüz ortaklıklarla varılabileceği düşüncesindedir.

Sorunun can damarı da burasıdır. Bu nokta şu zamanda bütün sorunların en önemli düğüm noktalarından biridir. Sosyalizmin katlandığı bütün emeklerin boşa gitmemesi, sosyalizmin bütün geleceğinin felce uğramaması bu noktanın çözümüne bağlıdır. Bu yüzden bu noktayı bir derece incelemek yerinde olur:

Her sosyalist ardına döner, aklını yoklarsa, kapitalist yönteminin toprakla kapitalin bireysel kullanımının kaldırılması konularını ilk kez düşündüğünde kafasında bir sürü kuşkuyla hayallerin canlandığını ansıyacaktır. Şimdi devletin, yasalarıyla, bütün yönetme yöntemleriyle, hükümet biçimleriyle hep birden ortadan kaldırılmasının tarihsel bir zorunluk durumunu kazandığını, şu iki tür ortadan kaldırmayı birbirinden ayırtmanın maddeten olanaksızlığını ilk kez duyan bir kimse de aynı durumda kalır.

Din ve devletçe hep azınlık çıkarlarına göre ayarlanan eğitimimiz, böyle bir düşünceyi birdenbire kavrayamıyor, kabul edemiyor, karşı geliyor. Ama bundan ne çıkar? Bir düşüncenin geri çevrilmesi, sertlikle, karşı koymayla karşılanması onun yüzdeyüz haksız, tutarsız, battal olduğunu gösterir mi?

Devlet ve örgütü için tekrar tekrar yapılmış olan eleştirileri bir de burada bizim sürdürmemizin gereği yoktur. Devletin tarihsel rolünün incelenmesi sorununu ayrı bir konuşmamda söyledim. Burada yalnız kimi genel düşünceleri analım:

Bir kez insan, ta ilk çıkışından bu yana, topluluk halinde yaşamakla birlikte, devlet, toplumsal hayatın en son biçimidir. İlk devletler ortaya çıkmadan önce insanlar binlerce ve binlerce yıl yaşadı. Söz gelişi Yunanistanla Roma yüzyıllarca yaşadı. Makedonya'yla Roma İmparatorlukları neden sonra ortaya çıktı. Avrupalılar için devlet örgütü, onaltıncı yüzyıldan bu yana ortaya çıkmıştır. İşte o tarihte özgür komün ezildi ve maddi güç, yasacılık, soyluluk, kapitalistlik elele vererek aralarında saldırgan ve savunucu bir birlik kurdular hepsi birden de «devlet» adını aldılar.

O zamana kadar hâkim sınıfların ellerinde bulunan, ondan sonra da, devlet örgütü tarafından yutulan her şey, yöresel muhtariyetlere, egemenliklere, özgür örgüte ve birliklere özgüken bunlar onaltıncı yüzyılda öldürücü bir saldırıya uğramışlar, bunun da altından kalkamıyarak devlet örgütü denen şimdiki örgütün malı olmuşlardır.

Bu sırada kilise, doğmakta olan kırallıkla alttan alta bir anlaşma imzalamış 9 uncu yüzyıldan 15 inci yüz-

yıla kadar devletin de hâkim sınıflar elindeki güçleri birleştirme durumu gerçekleşmiştir. Oysaki Avrupada orta zamanların özgür şehirler örgütü, genel bir birleşiklik içinde sürüp gidiyordu. Yazık ki, şimdi çok az okunan Sismondi'yle Augustine Thierry onların özelliklerini çok iyi ortaya çıkarmışlardı.

Soylu, papaz, tüccar, asker ve kıralın birbirlerine nasıl bir bağılılıkla (özgür anlaşmaları, köy komünlerinin çalışmalarını ortadan kaldırmakla) egemenliklerini korudukları biliniyor. Komünlerin toprağına el koymakla, kıyımlarla, işkenceyle, darağaçlarıyla ve ateşle kiliyle devlet egemenliğini yerleştirdi.

Bir çok kavgalar, gürültüler, ayaklanmaların sonucunda, o da topu topu otuz kırk yıllık bir süreden beri, özgür bir ortaklık hakkı, az da olsa, alınmış bulunuluyor, oysaki bu, orta çağlarda bütün sanat erbabı için, çifçi için doğal bir haktı. Bugün bütün uygar ulusların hayatını yöneten eğilim nedir?

Birleşmek, toplanmak, el ele vermek, uygar bir bireyin binlerce gereksinmesini karşılamak için binlerle birlik kurmaktan başka bir şey midir? Durmamacasına birçok derneklerle, birliklerle bezenmeğe çalışıyoruz. Okumak için, incelemek için, bilgi edinmek için endüstri, ticaret, bilim, fen, sanat, edebiyat için işletilmeğe, işletmeğe karşı koymak için, zevk için, ciddi işler için, çalışkan ve düşünen bir bireyin hayatını kolaylaştırmak için...v.s. kurulan binlerce dernek her yana dal budak salmaktadır. Bunların her bölgede, her bölgenin köşe bucağında ortaya çıkışlarına tanık oluyoruz.

Siyasada, ekonomide, endüstride, düşüncede aynı görünüş var. Her bölgede ortaya çıkan varlıklar, birbirinin egemenliğine, muhtariyetine sonsuz saygılı bir durum takınmakta, bir yandan da, aralarında birleşmelerle anlaşmalar yapmağa çalışmaktadırlar. Hepsi birden uygar bir insanın hayatını saracak. Bugün bu derneklerin sayısı on binleri bulur. Üyeleri milyonları geçer. Bundan daha elli yıl önce hükümetle kilise bunlardan birkaçının biçimine bile katlanamıyordu. Bu dernekler, hükümetin yapması gereken ödevleri üzerlerine alarak, hükümetin merkezî yönetimi yerine, özgür girişimleri koymaya çalışmaktadır.

İngilterede hırsızlığa karşı sigorta şirketleri kurulmaktadır. Bugün anatoprağın, deniz kıyılarının savunulması için kurulmuş özel, gönüllü dernekler vardır. Gerçi hükümetler, bu tür derneklerle birlikleri kendi koruması altında göstermeğe çalışarak, üstelik te bunları, taksısını sağlamlaştırmak için, bir araç olarak kullanmak istiyorsa da bunların varolma nedenleri bu eğilime karşıdır. Bunlar aynı durumda, aynı düşüncede, aynı ruhta olan kişilerin, devlet etkilerinden uzak olarak, dayanışmalarını deyimler. Ortada kilise ve hükümet olmasaydı büyük eğitim kurumlarının bu gibi kurumların eline çoktan geçmiş bulunacağı kuşkusuzdur. Oysaki her türlü güçlülere karşı bu genel eğilim, bu alanı da kaplamakta, bu alanda da, daha şimdiden, gücünü ve etkisini duyurmaktadır.

Son üç yüzyıldan bu yana, kurduğu üstünlüğü elinde tutmaya uğraşan devletin isteği dışında, hükümete karşı bir yönde gelişen ilerlemeler gözönüne alınır ve buna paralel olarak gönüllü birliklerle derneklerin uzmanlıkları çerçevesinde ve gürbüz bir durumda serpildikleri, bunları da gelişme yollarında durdurmak hareketinin yalnız hükümetten geldiği düşünülürse bu birliklerle derneklere gizli büyük bir güçle korkunç derecede etkili bir eğilimin var olduğu anlaşılır. Bu noktada şöyle bir soru sorulabilir: Bugünden başlayarak beş, on, yirmi yıl sonra -sürenin önemi ikinci plânda kalır- devrim gerçekleşir, özellikle de emlak sahipleri, bankerler, papazlar, yargıçlar v.b. arasında anlaşmalı, karşılıklı güvenlik birliği demek olan düzen değişirse... Halk kendi kaderinin bir kaç ay süreyle yöneticisi olur da, yarattığı, özellikle de öz be öz kendine ait olan zenginlikleri eline alırsa, artık eski düzenin yeniden kurulmasına izin mi verir? Yoksa aralarında başbaşa vererek, her yerin

son derece çeşitli, her anda değişebilen gereksinmelerine göre, bütün zenginliklerin yönetimini eline alıp, birbirinin hayatını korumak için, gereken şeyleri varetmek üzere, basitten karmaşığa doğru gitmekteki tutarlılığa mı önem verir?

Yüzyılın geçerli olan eğilimlerini . mi izler, yoksa bu eğilimlere karşı koyarak, fesatlar içinde, köklerinden başyarak kurumuş, çürümüş olan düzeni yeniden kurmaya mı uğraşır?

Bilinen kurumların yetiştirdiği ve Furie tarafından horgörüyle uygar niteliği verilen adam, toplumcu günün birinde yargıcsız, jandarmasız, cellatsız kalabileceği düşüncesi önünde titrer.

Ama açık konuşalım, - siz bunların gerekliliğine gerçekten inanıyor musunuz? Siz bu kimse-lerin o kitaplarda yazıldığı gibi, yazıldığı derecede gerekli oldukları düşüncesinde misiniz? O kitapları yazanlara bilim adamı diyorlar, bunlar, kendilerinden önce gelenler sözgelisi şu konuda ne yazmışlarsa onları bilirler. Kendi zamanlarında, kendi gibilerin o konudaki düşüncelerini bilirler. Onların bilmedikleri tek şey gerçektir, gerçeklerin gerçeğidir, bu gerçek de halktır, onun hergünkü hayatıdır.

Birçok gizli ve resmi polislerle dolu olan Paris sokaklarıyla büyük şehirlerde değil, gelip geçeni bile seyrek olan kasabalar arasındaki tenha yollarda, tehlikesiz, korkusuz bir durumda, giderek kimi de şehirlere daha güvenli bir durumda dolaşabiliyorsanız bu güvenliği, bu rahatı polislere mi borçluyuz sanıyorsunuz? Bunu polislere, jandarmalara mı, yoksa oralarda o gün bizi soymak, vurmak istiyen bir ya da birkaç kişinin bulun-

madığına mı borçluyuz? Üzerinde haksız yere binlerce lira taşıyan birinden söz etmiyorum. Birçok durumlarda gördüğümüz gibi böyle biri yüzlerce polisin gözü önünde güpegündüz ya da lâmbaların altında, dakikasında cırılçıplak edilebilir. Benim sözünü ettiğim haksız edilmiş paralarla yüklü günahkârlar değil, hayatının korunması derdine düşmüş kimselerdir. Onlar için böyle bir korkuya yer var mı?

Karındaşıcı Jack'ın bütün kötülüklerini dünyanın en iyi yetişmiş polislerinden olan Londra polisinin gözleri önünde yaptığını, herifin bu sıralı kötülüklerinin ancak Whitechapel halkının kendisine karşı koymasıyla son bulduğunu daha geçendeki olay göstermedi mi? Demek köylü istemedikçe hükümet bir haydutun karşısına eli kolu bağlı kalıyor.

Çevremizde çok çok cinayetler olmasının, çoğalmasının engellenmesinin gerçekten polisin, yargıçların, zindanların varlığına bağlı olduğunu hiç sanmıyorum. Adalet kapısı dediğimiz binaları dolduran polisle jandarmadan, yasaların maddelerinin dar ve yarı karanlık sınırları içinde dengesini bulamıyan, bir çok yerlerde de özgür olan yargıçtan topluma kimi zaman kimi haksızlıkların geldiği oluyor. Dâva tutanaklarını okuyunuz. İnceleyici gözlerinizi süslü süslü yapılardaki dosyalara çeviriniz, gizli köşe bucaklarına kulak veriniz yaralanmamanız, içinizin burkulmaması olanaksızdır.

Hapishaneler, insanda irade gücü adına ne varsa öldürür, ahlâkı bozar, duvarları arkasında bağlı olduğu şehrin her türlü kötülüklerini toplar, içerde hırsızdan çalarlar, dolandırıcıyı dolandırır. Bunlar bir ıslah

«vi, bir eğitim yuvası değil, her türlü suçun genel üniversitesidir. İşte buralarda tam anlamıyla hiç suçu olmayan adamlar da görülebilir. Kimi haksız sonuçlar veren böyle bir düzende değişiklikler yapılması istendikçe, kendini bilmezler, karşılık olarak, gerçekte olduğundan çok daha iyi kişilerden meydana gelen bir toplum hayalinin arkasından koştuğumuzu ileri sürüyorlar. Bizim aradığımızın insanların gerçekte olduklarından daha kötü yapılmamalarından başka bir şey olmadığını, dileğimizin yalnız bu olduğunu düşünmüyorlar.

Ünlü Alman hukukçularından İhering hayatının bilimsel eserini özetlemek, bu özette de toplum içinde toplumsal hayatı sağlayan etkenleri incelemek istemişti. Ünü bütün bilim çevrelerine yayılan bu eserin adı. «Hukukta Amaç» tır. (1)

Bunda olgun bir plân çerçevesinde iki baskı etkeni, yasalarda tanınmış iş gücünü kiralamakla öteki etkenler büyük bir anlayışla incelenmiştir.

Eserin sonuna da, baskı aracı olmıyan başka iki etken hakkında da, kendisinin çok doğal olarak pek önemsemediği iki bölüm daha eklemiştir, bunlar, ödev duygusunu, sevgi duygusunu ele alan bölümlerdir.

Ama sonuç ne olmuştur? Baskı etkenlerini inceleyip çözümlenmede ilerledikçe bunların yetersizliğini görüyordu. Bu ince çözümlenmelere koca bir cilt ayırdı, sonucu da bunların önemlerinin ikinci plânda kaldığını ortaya çıkarmak oldu. Oysaki son iki bölümde, toplum

(1) *Der Zweck im Rechte*

için baskı aracı olmıyan iki etken olan ödev duygusuyla sevgi duygusunun çözümlemesine geçince, bunların güçlüğündeki genişliği gördü. Bu derin gerçeği de büsbütün doğrulamak için, ikinci bir cilt daha yazmak gereğini duydu. Bu ikinci cilt, birincinin iki katı büyüklüğündedir. Ödev duygusunun verdiği iradece bağlılıkla sevgi duygusunun sonucu olan karşılıklı yardımın taşıdığı büyüklüğü ve gücü gösterebildi. Ama herşeyden önce şu okullarda körü körüne ezberlediğimiz kuralları, formülleri bir yana bırakarak düşünelim. İhering ne duyduysa siz de onu duyup düşüneceksiniz. Baskının öneminin ne kadar boş olduğunu göreceksiniz. Onun, toplumun irade ve istek etkeninin yanında bir hiç olduğunu anlıyacaksınız. Öte yandan Bentam'ın eski bir öğüdünü tutarak yasağa dayatılmış olan bu baskı yönteminin, doğrudan doğruya, özellikle de, dolayısıyla verdiği sonuçları düşünmeye başlayınca, siz de, bu baskı gücüne karşı, tıpkı Tolstoy gibi kızgınlık duyacak, sonra da toplumun elinde, kendine karşı yapılabilecek hareketleri, çok daha etkili bir biçimde engelliyecek, çok daha güçlü araçlar bulunduğunu hemen kavriyacaksınız. Toplum bugün bunları boşluyor. Çünkü eğitimi bugün yürürlükte olan yasalardan almış. Duruk bir eğitim bu, gerçekte bağdaşmıyan bir eğitim. Onun kendisine göstereceği yoldan yürümeye kalkınca, öfkesine uğramaktan korkuyor, bu en önemli, en canlı noktadır. Kararlılık, girişim özellikleri açısından bir çocuk durumunda tırakılmış, çünkü bir çocuk ufak bir yanlışlık yaptığında onu hemen yakalayıp cezalandırmak kolaydır. Bu durumda düşünmeye, incelemeye, tartışmaya filân hiç yer yoktur.

Yürürlükteki yasalara dayanarak baskıcı hükümetler için, muhalefet karşısında asılmak, burşuna dizmek en:

kestirme yol! Özellikle bu kurşunlananlar yarın kendilerini kurşunlayacaklarından korkulan kimseler olursa... Düzenleyicilerine kendi aralarındaki rütbe, düşmanları arasında korkunçluk gibi aradığı, sözüm ona kutlu bir nitelik veren, böyle kestirme bir yol dururken karşı çıkışlarının nedenlerini düşünüp kafa yormak niye!

Çoğunca Anarşistler geleceğe ait bir hayal dünyası kurarlar, bugünü görmezler derler... Bu yalnız inanışları baltalamak, köklerinden söküp atmak gerekir.

Bizde görmek konusunda eksiklik değil fazlalık vardır. Eksişimiz göz yumup görmemek değil, daha çok görmektir, gerçeği rengiyle, özüyle birlikte görmektir. Bu görmenin verdiği kesin kararlılık ve ateşlilikle ne kadar boş inan varsa atmak, gerçeği kurmak istiyoruz. Biz hayal dünyasında yaşayıp insanları olduklarından daha iyi varsaymaktan uzak olarak, onları yalnız oldukları gibi görüyoruz ve insanların en iyisinin de temelinden bozulduğunu biliyoruz. Güçlerin dengesi gibi, hükümeti denetleme gibi konular aldatmacadan başka bir şey değildir. Bunlar çıkarıcıların işine geldiğince, sözcüna egemenliğini ağızlarından onayladıkları ulusu, bir yandan son derece değersiz tutarken öte yandan onu avutup: «İrade sende! Herşey senin! Buyruk sende! Yapan sensin! Biz senin buyruğun altında yalnızca yardımcıları, çobanları! Senin işaretinle, senin çizdiğin yoldan gitmekten başka bir şey gelmez elimizden... İşte Millet Meclisi, bizi bu makama getiren, her an da denetimi altında bulunduran, oraya gönderdiğin güvenini kazanmış adamların değil mi?» diyerek yanıltmaktır! Varlıklarını en büyük esirgeyici sayıp kendileri olmasa insanların birbirlerini parçalıyacıklarını sanan bu türlü kimseler, ulusu kendisini ensesinden yakalayıp sınır dışına kovduğunda: «Ah benim zavallı uyruklarım!... Şimdi sizin durumunuz ne olacak» diye feryatlar koparan kıralların tıpkısıdırılar.'

Evet, onlar bugün gücü ellerinde tutanlarla, yarıdaklarının inandırmak istedikleri gibi, yüksek bir şey olsalardı, biz de gerçekleri göremiyerek, kendimizi onların yönetimi altında yaşamak için yaratılmış sanacak kadar aptal olsaydık, sayıp dökerek bir türlü bitiremedikleri erdemlerine inanır, boyun eğdik. Bu durumda da erdemle yoğrulmuş olan bu efendilerin tutsaklık yükü necde kalırdı?

Evet tutsakçı, tutsakları için kimi babaca duygular besler, tembel kaygısız tutsakları aç ölüp gitmekten kurtarsa kurtarsa yalnız efendi kurtarır! Hiç efendinin kendi hesabına tutsaklarını işlete işlete bitirmesini, sopa altında da iler tutar yerini bırakmamasını akıl alır mı? Onun çıkarı tutsaklarını iyi beslemekte, onlara iyi bakmakta, onları kendi çocuklarıymış gibi tutmakta değil midir? Her şey bir yana, karşısında herkesin eşit olduğu saygıdeğer yasa, ödevlerini ayaklar altına alan efendiği görüp hemen kulaklarına yapışmaz mı? Yasa uyur mu? Ödevlerini unutanları yola getirmek, yasanın şanından ve belirgin niteliklerinden biri olduğuna göre, hiç böyle bir rezalet meydan verir mi? Evet böyle söylerler! Böyle söylediler! Böyle söyleyecekler... Ama ne yazık ki, bu sözler Darwin'i, Brezilya yolculuğundan döndükten sonra, şurası burası kesilerek sakat bir duruma getirilmiş tutsakların haykırıışlarını, bütün parmakları keleşçelenmiş kadınların hıçkırıklarını, ömrü oldukça, gözlerinde, kulaklarında taşımaktan kurtaramamıştır.

Keşke o sözler doğru olsaydı... Keşke gücü kuvveti ellerinde bulunduranlar, kamunun esenliğine aralıksız çalışsalardı... O zaman ortaya elbette onların hayali dedikleri hayata az çok benzer bir şey çıkardı! O zaman kapitalist, işçinin sömürgeci değil babası olurdu... Fab-

rikalar bir zevk ve haz kaynağı kesilir, bütün işçiler kendilerini her gün boş yere yıpratmaktan kurtulurlardı! O zaman hükümetler, gözlerini açar, işçilere sözgelişi beyaz fosforlu kibrit yaptırtmayı engeller, beyaz yerine kırmızı fosfor kullanılabildi! O zaman yargıç hapse gönderdiği adamın arkasından karısını, çocuğunu da muhakemesiz ve yargısız açlığa mahkum etmiş olmazdı, onları günler geçtikçe kansızlık sonucu ölüme terketmiş olmaktan uzak kalırdı... O zaman, zamanın düşünüşüne göre, yasalarının yargısına dayanılarak, hapisanesi olmayan yerde hükümetin hapsetmek hakkını kullanamıyacağı anlaşılırdı...

Savcı, sözgelişi söz sanatındaki ustalığını ortaya koymak üzere, yaratılış ya da toplumun yapısındaki bozukluklar yüzünden suç işleyen sanığın kafasının koparılmasını istemez, hiç bir yerde, ölüm cezasının uygulanmasına gerek kalmazdı.

İşte güzel bir Noel düşü olan bunlar, bu isteklerdir... Hayaller, düş kurmalar bunlardır. Hükümet gücünü elinde tutan ve onu ikide bir de «Hükümet otoritesine saldırıldı» bağırtıları ile soyut, artık kendilerine çok görülen makamlarını, kendilerini savunacak yerde, o makamların gerçek sahipleri olan halkı kırmaya kalkışmaları, bütün fanilerden üstün saymak, yazık ki, asıl hayal, üstelik suçlu olan hayal budur... Hükümetler halkı her konuda güçsüz ve zayıf bulurken yalnız bir konuda, çok önemli bir konuda, onun akıllılığı ile anlayışındaki olgunluğu içlerinden onaylamak büyüklüğünü göstermekte birleşmektedirler. Bu konu da, halkın hükümetleri başlarına geçirmiş, onları kendilerine efendi yapmış, bunu da tanımış olmalarıdır. Halkın bu önemli davranışındaki tutarlılık (!) bütün hükümetler erba-

bınca kabul edilmiştir. İşte bütün dünyada bundan gülünç, bundan kepaze bir anlayış olamaz. Bütün dünyada, kepezelikte rekor kıran anlayış budur!

Hükûmeti yönetenlerin, kendilerince düşünülüp kurulmuş olan hükûmet sanatı, işte böyle baştanbaşa saçma safsatalarla doludur, öyle ki, bunlara uymak gerekse uyrukları olduklarımızın erdemleri için ayrı, uyrukların erdemleri için ayrı ölçüler, birimler kabul etmek gerekecektir. Oysaki biz kendimizin de kusursuz olmadığımızı ve bizim içimizden en iyimizin eline de hükûmet gücü geçtiğinde bozulabileceğini biliyoruz. Bu durumda insanları oldukları gibi görmeliyiz. Bu yüzden de insanların birbirini yönetme, birbiri üzerinde baskı kurmalarının anlamsızlığı ortadadır.

Eski düzeni değiştirmenin yeterli olmadığını biliyoruz, değiştirmek sonra da yerine yerisini getirmek, gerektir. Bunun böyle düşünülmemesi yüzünden, halk bir çok devrimlere giriştiği halde, aldanarak, bu devrimlerden eli boş çıkmıştır.

Halk ayaklanıyordu. Ama zorunlu olarak meydana gelen yıkıntılar önünde onarma, yeniden yapıp ortaya çıkarma ödevini burjuvalara bırakıyor, onlarsa ne yapmaları gerektiğini, kendilerinin çıkarlarının nerelerden olduğuna dair az çok açık bir fikir beslediklerinden, hükümeti bu kez de onlar, yeniden kendilerinden yana kuruyorlardı.

Oysaki Anarşizm bir yandan bozuk düzeni kendi yöntemleriyle değiştirmeye çalışırken, kendilerine karşı baskı aracı olarak kullanılan mekanizmalara karşı çıkarken, rütbe sıralamasına bağlı her türlü örgütün dışında, yalnız özgür bir anlaşmayı ararken, öte yandan da, geleneklerle göreneklerin değerli çekirdeklerini korumaya, genişletilme olanaklarını arayıp bulmaya, bunlardan yaşaması yararlı olanlarını ayırmaya uğraşıyor. Yalnız bunların korunmasına göz kulak olmayı bir faç kişinin yönetimine, otoritesine bırakmıyarak bunu kamunun köklü emeklerine bırakıyor.

Komünist kurumlarıyla töreleri, toplumda yalnız iktisadi güçlükleri yoluna koyucu olarak değil, insanları birbirleriyle bağdaştıran, aralarında her bireyin yararını kamunun yararına çevirecek bağlantılar kuran, o bireyleri birbirinden ayrı tutacağına birleştirecek olan gelenekleri korumak, ortaya çıkarmak ve genişletmek üzere topluma gerekliliklerini kabul ettireceklerdir.

İnsani ya da hayvani bir toplulukta, belirli manevi bir düzeyin korunma çarelerinin neler olabileceğini düştündüğümüzde, aklımız, üç nokta üstünde durur. Toplumla uymayan davranışların baskıyla ortadan kaldırılması, ahlâki bir eğitim, dayanışmanın uygulanması. Bunlara sonuçlarına bakarak karar verebiliriz: Baskının güçsüzlüğü, yetersizliği toplumun, kendini saran bugünkü bozukluklar içinde bunalmış olmasıyla ortaya çıkar. Baskı halkı iktisadi alanda endüstri karanlığına, politik alanda da diktatörlüğe götürmüş, bu örgüt de, eskiden vatandaşlar arasında var olan bütün bağlantıları kırma-ya, -Jacobenler 1793'de kıralcı devlete karşı gelenleri ezmiştir- bu yolla da, ulusu birbirinden ayrı, birbirine hiç uymuyarak yan bakan ve hepsi birden merkezî bir güce tutsak olarak yaşayan, cansız bir yığın durumuna getirmeye çalışmıştır.

Baskı yöntemi yalnız ekonomik, siyasal, toplumsal alanlarda yıkımlar yapmakla kalmamış, kendisinde toplulukların manevi düzeylerini yükseltmeğe yarıyacak hiçbir cevher olmadığını tanıtlamış, giderek bu alanların eskiden ulaştıkları derecede kalmalarına bile yardımcı olamamıştır. Bir iyilik perisi çıkıp da, yeryüzünde uygar toplumlarda, gizli kapaklı olarak, her gün, her saat işlenen cinayetleri kamunun gözüne gösterebilseydi halkın titrememesi olanaksızdı.

Aralık ayının ikisinde, kanlı haftadakinde olduğu gibi, yapılan politik cinayetlerin sonu gelmemiştir. Büyüklerin keyfi için küçüklerin kurban edilmesi doğal iş-

ler sırasına girmiştir. Hükûmet canileri cezalandırarak toplumu ahlaklı kılmayı üstüne almış bir kurum olduğu halde, her davranışı, zincirleme cinayetlere yol açmaktadır! Yüzyıllardan beri uygulanan bu baskı yöntemi bir çok kötü sonuçlar verdiğiinden, iş bir çıkmaza girmiştir, bundan da kurtulmak için, mevcut kurumları değişikliğe uğratarak yeniden düzenlemekten başka yol yoktur.

İkinci etken, özellikle toplum içinde bilinçsizce dağılan ve günün olayları hakkında herbirimizin düşünceleriyle inanışlarımızdan meydana gelen ahlâki eğitimin önemini onaylamamak olanaksızdır. Ama bu güç, toplum üzerinde bir kayıt altında etkili olabilir: Mevcut kurumların durumlarıyla davranışlarından doğan ahlâk dışı eğitimin bütününce engellenmemesi kaydı altında!...

Bu kayıt bulunmadıkça bir etkisi yoktur, olsa da uğursuzdur. Örnek olarak Hıristiyanlığı düşünelim : Ulusu her türlü yoksulluklara, acılara katlanmış sonunda da kaatillerini bağışlamış bir din. Bütün mistik güçlerle sarılmıştır. Kendini adamanın bütün renk ve şiirini taşır. Çarmıha gerilirken kaatillerini bağışlayan bu dinin düşüncelerle duygular üzerindeki etkinliğinden daha büyük ne tasarlanabilir? Oysaki hükümet örgütü ve Roma, önceleri ona boyun eğmişken, sonradan onu özümlemiştir. Hıristiyanlık Romanın Felsefesini, görevlerini, dilini almış, Hıristiyan kilisesi, Roma hukukuna dönüşmüş, bu şekilde de, Roma devletiyle birleşerek yarı komünist kurumların can düşmanı kesilmiş, sanki ilk çıkış yıllarında ona benzer bir yolda yürüyen kendisi değilmiş gibi bir durum ortaya çıkmıştır. Dinin etkisinde durum böyleyken bir millî eğitim bakanının beylik bildirgelerine dayanılarak verilecek ahlâki eğitimin yaptırımındaki yaratmak gücünün ne güçte olacağını siz çıkarınız.

Üçüncü etkene gelince: Toplumsal davranışları, töre, içgüdü durumuna getirmektir. Bu durumda daima amaca ulaşıldığı, bu durumun iki yanı keskin bir silâh

haline gelmediği tarihin tanıklığı ile saptanmıştır. Bu özellik zayıfladığı zaman, alışkanlık, sürüp gitmek üzere dayanmış, kımıldanmaksızın belirmek istemiş, bir din olarak da, saldırılmaktan uzak bir durumda, bireyi özümlemeğe, onun her türlü hareket yeteneğini kaldırmaya çalışmıştır.

Eski zamanlarda insanlar için bir ilerleme ögesi, ya da ahlâki ve düşünsel bir gelişme aracı olan her şey, elbirliğiyle, dayanışmayla, bireyler arasındaki eşitliğe dayanarak, onları bu nitelikleriyle birleştirip üretim ve tüketimlerini kolaylaştıran, kendilerini savunmaları için birleşmeğe yönelten, aralarındaki anlaşmazlıkları yoluna koymak için de, yine aralarından çıkan uzlaştırıcılara başvurduran yollardan sağlanmıştır.

Bir an için özgürlüğünü kazandığı zamanlar halkın doğurduğu bu kurumlar, tarihte, yeni bir gelişme buldukça, toplumun manevi zenginliği, maddî refahı, özgürlüğü, düşünsel ilerlemesi yükseliyor, bunun tersine, tarihte her zaman, gerek bir yabancı saldırısı sonucunda, gerekse hâkimiyetle otoriteye dayanan boş inançların artması sonucunda, insanlar arasında, yönetenlerle yönetilenler sömürenlerle sömürülenlerin oranı büyüyor, manevi seviye düşüyor, çoğunluğun refahı birkaç kişinin zenginleşmesi adına bozuluyor, çok kısa bir zamanda da düşünce bakımından bir düşüş kendini gösteriyor.

Bugün birbirimizi hiç tanımaksızın yanyana yaşıyoruz. Ancak seçim günü, mitinglerde birbirimizle karşılaşırız. Devlet kamunun yararına ilişkin herişi yüklenmiş bulunuyor. Birbirimizin yararını bozmamak için dikkat ederek içimizden gerekenleri cezalandırmak onun ödevi.

Komşumuz aklıktan ölebilir ya da çocuklarını öldürebilir, siz buna karışamazsınız, bu polisi ilgilendirir. Siz birbirinizi yalnızca tanırırsınız. Hiç bir şey sizi birleştirmez. Her şey sizi birbirinizi aldatmaya yönlendirir, yapacak daha iyi bir şey bulamadığınızdan biricik güç'ten -bir zamanlar bu tanrının adı idi, bugün devlettir- toplumun gerçek düşmanlarının tutkularına son vermesini dilersiniz.

Oysaki toplumsal bir düzende bu zorunlu olarak başkalaşır. Böyle bir düzenin örgütü kamunun eseri, büyük kütlenin yaratıcı zekâsının bir ürünü olmalıdır. Sevilerek, değeri bilinerek ortaya konur. O, herkesin sürekli ve hergün artan isteğinin katkısı olmadan yaşyamaz.

Ortaklaşa binlerce işde kamu arasında sürekli bir bağlantı yaratmadan yaşyamaz. Küçük birimlerine kadar -sokak, ev, mahalle- her konuda bağımsız yöresel yaşayışlar yaratmadan yaşyamaz. Süsleme, okuma, zevk, eğlence gibi binlerce gereksinmeyi sağlamak için binlerce dernek kurmadan amacına varmış olamaz, ama bu dernekler yöresel olmayıp -şimdiden bilginler, bisiklet birlikleri, kurtarmacılar arasında olduğu gibi- uluslararası bir özellik taşıyacaktır.

Başlangıcında kısmen de olsa zorunlu olarak doğacak olan alışkanlıklar, görenekler topluluğun kurtuluşunu korumak ve geliştirmek konusunda, her türlü baskı araçlarından, karşılaştırma götürmez bir biçimde, büyük bir üstünlük gösterecektir.

Bu yolla, insanlık, dinde, devlette bulamadığını kendinde bulacaktır. Bu düşünceler komünizmle Anarşizm bir arada yaşayamaz diyenlere karşıdır, görüldüğü gibi bu iki öğretinin birbirinin gerekeni ve gerektireni durumundadır.

İlk zorunlu besinle sığınılacak içten bir yuva olmadan, doğanın gücüne kuvvetine karşı yaşama savaşı en yalın, en güvenilir biçimine getirilmeden bireyliğin en güçlü gelişmesini beklemek saçmadır. Bu gerekenlerin sağlanmasından sonra hayat, bu asıl ama uyusuk gereksinimler uğruna harcanmıyarak, zekâ, incelik zevki, buluş yeteneği en sonunda da deha gelişmek için özgür bir alan bulabilir.

Bizim bireyciliğimiz bireyciliğin en sağlam temeli-
dir. Bu bireycilik, şimdiye kadar tek olarak bilinen, insanı çıkarıcılığı yöneltten bir bireycilik değildir. Tersine bireyde, insanlığın olgunlaşmasına yöneltmiş her türlü iyi, yararlı, güzel duyguları yaratıp besliyecek olan bir bireyciliktir. Bu yolda her birey, kendinde olan en büyük olgunluk yeteneğini tamamlayacak, zekâsına, iradesine en büyük doğurganlığı kazandırabilecektir.

Ülkümüz budur. Bunun büsbütün gerçekleşebilmesinin belki uzak bir gelecekte olabilirliğinin önemi ikinci derecede kalır!

Ödevimiz, toplumu çözümliyerek önce evriminin be-

lirli bir anında ona özgü yönsemeleri kurtarmak, onları ortaya çıkarmaktır. Sonra da bu yönsemeleri bizim gibi düşünenlerle bağlantılarımızda uygulamaya girişmek, bugünden başlayarak da, özellikle devrim sırasında, bu yönsemelerin gelişmesini engelliyen boş inançlarla kurumları yıkmak vardır.

Barış yolu ile, devrim yolu ile yapabileceklerimiz budur. Bu yönsemelerin oluşmasına çalışmakla ilerleme için çalışmış olduğumuzu, bu yönsemelere yapılacak her şeyin de ilerlemenin gidişini durduracak nitelikte olduğunu biliyoruz.

Zaman zaman dönüp bize: «İlerleme basamak basamak olur, atlamak doğaya aykırı bir şeydir, önce ilk basamağa varmak için çalışılır, bir kere oraya varılmalı ondan sonra da uzun yolculuk yine sürdürülmelidir...» derler...

Bu yolda düşünce yürütmek, ilerlemenin gerçek niteliğini bilmemek ve hiçbir ilişiği olmadığı halde, ilerlemenin gidişini askerî yürüyüşe benzetmek gibi geliyor bana. İnsanlık hareket halinde bir topluluk da değildir. O bir bütündür, meydana geldiği milyonların kalabalığı içinde gelişir. Onu hareket halinde olan cansız bir cisimden çok, evrim yasaları içinde ele alarak inceleyip karşılaştırmak yerinde olur. Gerçekte bir toplumun gelişmesinin her devresi, o toplumun davranışlarıyla düşüncesine bağlıdır ve üzerinde milyonlarca gönüllünün izini taşır.

Yirminci yüzyılın hazırladığı gelişme devresi ne olursa olsun, bu dakikada oluşmakta olan uyanış düşüncelerinden bir damga taşımamasına olanak yoktur. Bu hareketin derinliği, zorbalığı pekiştiren boş inançlardan dönecek düşünürlerin sayısına, bu düşünürlerin eski ku-

rumlara saldırıda gösterecekleri şiddet, halk yığınları üzerine yapacakları etkilere, halkın kafasında kurulmuş bir toplumun biçimlendirilmesinde gösterecekleri açıklığa bağlıdır. Ama daha bugünden insanlığı kurtaracak düşüncelerin topluma aşılınmış bir durumda olduğunu, ilk doğacak devrimin de artık bir siyasal devrim olmayacağı söylemek yanlış olmaz. Bugün Fransa'da özgür düşünce uyandı, toplumu etkilemeye başladı. Devrim 20 yıl önceki Jacobenlerinkini andıran devrime benzeyecektir.

Bu yeni düşünceler tek bir adamın ya da bir grubun buluşu değildir, devrimize özgü düşünce ve davranışların bir toplamıdır. İlk devrimin sonucunun her halde, ne merkezi bir komünizm ne de sağtamlştırılmış bir kolektivizm olacağına güvenilebilir.

Birinci devrenin, yirmi yıl önce sözü edilen devre olmayacağı kuşkusuzdur. Gözlemimizle incelemelerimizin verdiği yetkiyle şunu görüyoruz, sosyalist partilerinin toplu için bugün en büyük sorun, kendi toplum ülkülerinden halkın kafasına tohumu atılmış olan kurtuluş hareketine uymaktan, özellikle de halkta girişim, atılım yeteneğini uyandırmaktan ibarettir.

Gecmisteki devrimlerin üzerlerine çarpıp kırıldıkları kaya, halk kütlelerinde örgütleyici bir girişim ve atılımın yoksulluğu idi. Saldırıda hayret uyandıracak bir zekâ eseri gösterilmiş, ama yeni yapıyı kurmakta işler tamamen aksamıştır. Bu durum karşısında, yapım işi, aydın sayılan burjuvaların eline kalmış, onun da kendine özgü, aranandan bambaşka bir toplum ülküsü bulunduğu genel açıdan çıkarılacak sonucun kendi çıkarlarına uygunluğunu aramıştır.

Bir devrimde eski düzeni değiştirmek devrimcinin ödevlerinden yalnız bir bölümünü meydana getirir. Oysaki değiştirilen eski düzenin yerine yenisini getirmek: Bu, ya kurma yöntemi, ya geçmişin kitaplardan öğrenilmiş genel kuralları temel olarak alınıp yapılır, halka da bu kabul ettirilmeye çalışılır, ya da, iş, yol gösterilerek halkın yapıcı zekâsına bırakılır ve köylerde, il merkezlerinde sosyalist toplum ona kurdurulur. Bu iki yolun gerçekleşebilmesi için halkta ülkü belirmelidir, bunun için de aralarında bu işi bilen kimselerin bulunması yeterlidir.

Oysaki şimdiye kadar, baskıcı sosyalist partisi de içinde olmak üzere, bilerek bilmiyerek parti disiplini adına bu yolu kapamışlar, yeteneği boğmuşlardır. Bütün gücü komitelerle merkez elinde tutar, töresel organlar, örgütte birliği bir tehlikeye düşürmemek amacıyla yalnız söz dinlemekle yükümlü bulundurulur. Bu amaca varmak için anlaşılmaz, eğri, içi boş düşüncelerle dolu, sahte, bir tarih yapılmıştır.

İşte arta kalmış bu düzeni kırmaya çalışacak, bireylerle topluluklarda girişim düşüncesini uyandıracak, onların karşılıklı bağıntılarında yeni ilkelere dayanan bir hayat yaratacak olanlar, çeşitliliğin, giderek anlaşmazlığın hayat, tekdüzeliğin ölüm olduğunu bilenler, gelecek yüzyıllar için değil, gelmek üzere olan devrim için çalışacaklardır.

Özgürlükten gelebilecek tehlikeden, taşkınlıklardan korkmak yersizdir. Hiç bir şey yapmayanlar, tam deyişle yanlışlıklar da yapmazlar. Söz dinlemeyi bilenlere gelince bunlar, düşünce ve toplumsal eğitimlerinin gösterdiği yönde yollarını kendileri arıyanlar kadar, giderek onlardan çok yanlışlıklar yaparlar. Dayanışma kavramı kurumlarca yeterince belirlenmedikçe bireye ilişkin özgürlük düşünceleri yanlış anlaşılırsa, özellikle de kötü uygulanırsa insanlığın toplumsal duygularına aykırı durumların ortaya çıkacağı kuşkusuzdur. Bunun böyle olması özgürlük ilkesini kaldırıp atmayı mı gerektirir? Bu bilgiç efendiler özgür bir basından gelebilecek zarara karşı sansür konması yoluna mı gidecekler? Bu tekdüzeliği, bu disiplini sağlamak için ileri giden narti üyesini giyotinden mi geçirmek gerekir?

1793 de görüldüğü gibi karşıkoymanın zaferi en iyi şekilde elde edilmiştir. Bireyin özgürlüğü adına, toplumun çıkarlarını bozucu bir davranış görüldüğü zaman, yapılabilecek tek şey, herkes kendi için, devlet herkes için ilkesini çiğniyerek, devletten hiç bir şey beklemeden, böyle bir davranış karşısındaki düşüncesini açıkça ortaya atmaktır. Bundan anlaşmazlıklar doğar, ama anlaşmazlıktan korkmaya yer yoktur, anlaşmazlık yaşamının gereğidir. Anlaşmazlık dolayısıyla, o tür bir davranışın niteliği, yerleşmiş düşüncelerin değerlendirilmesinden kat kat daha yetkin bir biçimde belirir

Bir toplumun ahlakî durumu, bugünkü (★) kadar

(★) 1896'da Paris'te yapılan bu konuşmada o günkü toplumsal olaylarla geçmişteki toplumsal olaylar sözkonusu edilmektedir.

düşük olunca, devrimin böyle bir topluma nice tuzluya oturacağını titirmeden düşünmek elden gelmez, ama bu devrimi reddetmeye yol açmaz. Kazığa dikilmiş ya da kafaları uçurulmuş gövdelerin güzel bir görüntü olmadığı kuşkusuzdur. Victor Hugo'nun anlattığı o eski rejimin yaşattığı darağaçları, zindanlar, prangalar kanlı bir geçitin nedeni değil midir? Bu yolda Paris'te 1871'-de 35.000 kişi öldürüldü. Bu yolda Tier, Parisi topa tuttu. Ama bunlar kafalarımızda bir iz bile bırakmamalıdır. Bunlar insanlığın refahı sorununun önünde hesaba katılmaması gereken, katılamıyacak derecede küçük anılardır.

Ruhlarda doğacak olan bu kadar korkunç bir devrimin, duygu ve düşünce alanına sığmıyarak, olaylar alanına dökülmesi çok doğaldır. Hayata gözlerini çok erken yuman Marc Guyan'ın dediği gibi, düşünceyle eylem arasında, özellikle safsatayı alışkanlık haline getirmeyenler için bir çıkamaz yoktur, algı eylemin başlangıcıdır.

Böylece yeni düşünceler, her ülkede, her biçimde bir çok ayaklanmalar doğurmuşlardır. Bir kere bireylerde kapitalist çıkarıcılığa, baskı gruplarına karşı olma duygusu vardır, grevler, ayaklanmalar bunu doğrular, bunun her ikisi düşüncelerle olaylar alanında yığın olarak ayaklanmayı -devrimi- hazırlamaktadır. Sosyalizmler Anarşizm yalnız gelişmeyi izliyor. Ayaklanmalarda düşünsel güçler, gelişmenin gölgesi gibidirler...

Bu yüzden ayaklanmaları Anarşizmin tekeline saymak doğru olmaz. Zaten son yüzyılın ayaklanmaları in-

celendiğinde bunların çeşitli partilerin eseri olduğu görülür.

Avrupada türlü türlü, işçi ve köylü yığınlarının ayaklanmaları olmuştur. Grev eskiden eller çapraz biçimde bir savaş durumu olduğu halde, bugün (★) çok küçük nedenlerle ayaklanmaya dönüşmekte, kimi de, büyük bir genişlik kazanmaktadır. Birleşik Amerika, Belçika ve Endülüs'teki gibi. Grevle başlayıp ayaklanmayla sonuçlanan hareketlerin sayısı sanılandan ve düşünülenenden çoktur.

Öte yandan bireysel ayaklanmalar bir çok biçimler alır ilerici bütün partiler de buna yardım eder. Genç devrimci Vera Zasuliç ikinci Aleksandr'ın valisine tabancasını boşaltır. Sosyal - Demokrat Hoedel, Cumhuriyetçi Nobiling Alman imparatoruna ateş ederler. İşçilerden fıçıcı Otero İspanya kiralına saldırır, Mazzinien Pasant İtalya kiralını vurmaya kalkar. İrlandada çiftçiler arasındaki öldürümler, Sosyalizme ve Anarşiye karşı oldukları halde İrlandalı milliyetçilerce atılan bombalar göz önündedir. Sosyalist, meşrutiyetçi, Jakoben - bütün bir kuşak Rus gençliği İkinci Aleksandr'a açıktan açığa savaş açmış bu uğurda da bir çokları dar ağacına çekilmiş ve alaylar halinde Sibirya'yı boylamışlardır. Belçikalı, İngiliz ve Amerikalı işçiler kaynaşmakta, suikastlerin arkası alınamamakta bu sıralanmanın sonunda da Anarşistler İspanya'yla Fransa'da boy göstermektedir.

İşte bütün bu dönemler sırasında hükümetler de rahat ve boş durmamışlar büyük küçük kıyımlar düzenlemeye girişmişlerdir. Avrupa burjuvazisinin alkışları ara-

(★) Bir önceki nota bakınız.

sında Versay Millet Meclisi 35.000 işçiyi öldürmüştür. Varlıklı Amerikalı kapitalistlerin özel ordusu olan «Pinkerton Gangasterleri» grevci işçiyi, zenaatlerinin kurallarına uygun olarak, idam ederler. Papazlar akılsız bir adama, gerçek bir Anarşist olan Luiz Mişel adındaki kızın üstüne ateş ettirirler. Kız yargılama sırasında kendini yüzdeyüz öldürmek için ateş eden o adamı savunarak yargıçların pençesinden kurtarır. Kanada Kızılderilileri öldürülür, Riel'i boğarlar, Matobeles'leri ortadan kaldırırlar, İskenderiye'yi topa tutarlar, savaş adı altında Madagaskar'da ve başka yerlerde insan mezbahaları kurur.

Eski ve yeni dünyada, ayaklandıklarından dolayı, bir çok işçilerin aleyhine sonsuz hapis kararları verilir, bu karar dolayısıyla onların çocukları, karıları, babalarının sözüm ona işledikleri cinayetin cezasına en karanlık yoksulluklar içinde ortak ettirilmiş olur. Sonra utanmadan Ceza Hukuklarında ceza bulaşıcı değildir diye kuramlar ortaya atarlar. Mahkûm edilen bir çok işçiler Sibiryaya, Trinti adalarına, Liparyaya, Pentalaria'ya, Biribi'ye, Numeaya, Guinaya yollarır. Orada hayatları hiçe sayılır, en umulmaz nedenlerden kurşuna da dizilirler.

Son yarım yüzyıl içinde işçi sınıfıyla yandaşlarının katlandıkları kötülüklerin anlatımı ne büyük yığılarla dolu tablolar meydana getirir! Halk yığınlarınca bilinmeyen bu korkunç olaylar anlatılacak olursa kâbus gibi sarar insanı. Oysaki kurbanlar toplumsal devrimin suçsuz habercileridir. O şehitler kan içinde, karanlıklar, yoksulluklar içinde alçakça yok edilmişlerdir.

Bu sürgün ve yurt dışına çıkarma, bu zulüm ve yol-
suzluk, bu idam ve yoketme politikaları karşısında bu
Guiyan'lar, Bu Sibirya'lar, aNumea'lar, Biribi'ler karşı-
sında başkaldıran işçiye, utanmadan başkalarının haya-
tına saygısızlık suçu yüklenir. Hayatın bugünkü duru-
munun bu yolla hayata saygıyı söndürdüğü düşünülmez.
Yargılıları İspanyada bukağıya vururlar, Parista giyotin-
le kellelerini uçururlar, Bac-Leh'de genel kıyım yapılır,
Gazeteler bu davranışlarda adalet ve şeref nişanları bul-
muş görünür, övünç destanı yaratır, kaatiller de şan kaf-
tanlarına bürünmüş olurlar. Patron üstübeçle işçiyi ya-
avaş yavaş zehirler, nedeni biraz daha fazla kazanç sağla-
maktan ibarettir. Coğrafyacı geçinen bir İngiliz düş-
man köyünü uyandırmamasın diye yaşlı bir kadını öldürür,
yine coğrafyacı bir Alman her türlü işini gördürmek üze-
re odalık olarak satın aldığı bir zenci kızını başka birine
bakması yüzünden asar. Bir harb divanı, Biribi'de ağır
işlerde çalıştırılan mahkûmların muhafızının cinayet iş-
lediği tanıtıldığı halde adamı 15 gün hapsedmekle yeti-
nir. Bunlar hep insan hayatının ne kadar önemsiz, ne de-
rece aşağı bir duruma indirildiğini gösterir. Bugün çar-
şıda pazarda ne satılıyorsa hepsi insandan daha değerli-
dir, insan hepsinden daha ucuz, giderek bedavadır!

Paranga vuranlar, öldürenler, değerinden düşürdük-
leri insan malını yere vuranlardır, bir de bunlar dönüp
işçiye insan hayatına saygısızlık suçu yüklerler.

Hayır, toplum kısas yarasını istedikçe, dinle yasa,
kışlayla adliye, hapisle sürgün, basınla okul - bireyin ha-
yatını aşağıladıkça böyle bir topluma karşı ayaklanan
suçsuz ezilenlerden o topluma saygı beklemeyiniz! Bu
havsalanın almıyacağı, olmayacak bir şey istemek olur.

Bireyin özgürlüğü, hayatı gözünüzde kutsala, bireyin birey üstünde baskı kurmasıyla çıkarıcı yöneticiliğine karşı çıkmak zorunluğundasınız. Bu baskıyla çıkarıcı yönetim ne biçimde olursa olsun sonuç birdir. Bundan, başlangıçta bir takım özel çıkarlar bozulsa da, sonuç, salt iyiliktir. Şiddetler, sertlikler, zulümler, saldırılar atıldıktan, iş bu noktaya geldikten sonra, içten ülkümüz olan kamunun mutluluğunu, en iyi biçimde gerçekleştirmeye hep birlikte çalışacağız.

Yakında çıkacak olan yayınlarımız :

Jean Paul Sartre

GİZLİLİK

Jean Paul Sarter'ın bu ünlü uzun hikâyesini dilimize ERAY CANBERK çevirmiştir...

Çeşitli ülkelerde yayınlanan bJu uzun hikâye ilgiyle karşılanmış, tartışmalara sebep olmuş, Yunanistan ve diğer bazı ülkelerde de yasaklanmıştır...

64 sayfa ...3 lira... Şubatta çıkıyor...

Yakında çıkacak olan yayınlarımız :

ERNST FİCSHER

Georgi Dimitrof

Halen yankıları devam eden Reichstag Mahkemesi'nin içyüzü...

Faşistlerle, emperyalistlerle mücadele eden, Georgi Dimitrof'un gerçek öyküsü...

200 sayfa... 7.5 lira... Şubatta çıkıyor...

Yakında çıkacak olan yayınlarımız :

Bulgar

18.

Hikâyeleri

Yovkof, Pelin, Daskalof ve diğer ünlü Bulgar yazarlarının hikâyeleri...

112 sayfa... 5 lira... Şubatta çıkıyor...

Yakında çıkacak olan yayınlarımız :

SOSYALİST ÜLKELERDEN SİİRLER

Bulgaristan, Çekoslovakya ve Yugoslavya'nın ünlü ozanlarından seçme şiirler...

Martta çıkıyor...

HABORA Kitabevi yayınlarından bazıları :

SOSYALİZM, SENDİKALİZM, KOMÜNİZM, ANARŞİZM

C.E.M. JOAD (Çevirenler: O. - M. Sencer) 5 Lira...

POLİTİKA VE ÜNİFORMA

DE GAULLE (Çeviren: Oya Sencer) 2 Lira...

DÜNYA HÜKÜMETİ C.İ.A.

FİNLEY - WECKER (Çeviren: Sabiha Serim) 3 Lira...

ÇİRKİN AMERİKALI

LEDERER - BURDİCK (Çeviren: S. Türker) 10 Lira...

SEÇMELER — NOBEL 1966

NELLY SACHS (Çevirenler: S. Serim - N. Sel) 5 Lira...

TAHTA KURUSU

MAYAKOWSKİ (Çeviren: S. Serim) 4 Lira...

D a ğ ı t ı m :

UĞRAK KİTABEVİ

Nuruosmaniye Cad. Garanti Han
Çağaloğlu — İSTANBUL

HABORA KİTABEVİ

P. K — 6

Beyazıt — İSTANBUL

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100